

HOTUBA YA WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA, MHESHIMIWA. DKT. DAMAS DANIEL NDUMBARO (MB), WAKATI AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023

A. UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia taarifa zilizowasilishwa leo katika Bunge lako na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako sasa likubali kupokea, kujadili na kupitisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Salamu za Pongezi, Shukrani na Pole

2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote nimshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kukutana hapa leo kwa ajili ya kujadili taarifa ya mapitio ya utekelezaji wa mpango na bajeti kwa mwaka wa fedha 2021/2022 na mwelekeo wa mpango na bajeti ya Wizara na Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2022/2023. Aidha, ninaomba kuwatakia heri ya Mfungo wa mwezi mtukufu wa Ramadhani kwa Waislamu wote. Vilevile, nitumie fursa hii kuwatakia wananchi wote kheri ya sikukuu ya Eid.

3. **Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya pekee naomba nichukue fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, kwa kutimiza mwaka mmoja tangu ashike nafasi ya kuongoza nchi yetu akiwa Rais wa Awamu ya Sita wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Katika kipindi hicho,

tumeshuhudia mafanikio makubwa katika sekta mbalimbali ikiwemo sekta ya sheria. Naomba niungane na Waheshimiwa Wabunge na Wananchi wenzangu kuendelea kumuomba Rais wetu kwa Mwenyezi Mungu amjaalie kila la kheri katika kuliongoza Taifa letu la Tanzania.

4. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii pia kuwapongeza Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wao mahiri katika kulitumikia Taifa letu.

5. Mheshimiwa Spika, naomba nichukue nafasi hii kukupongeza wewe binafsi Mheshimiwa Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuchaguliwa kwako na Bunge na kwa kupata ushindi wa kishindo. Kuchaguliwa kwako kunaonesha imani kubwa waliyonayo Wabunge ya kuliongoza Bunge hili kwa umahiri mkubwa. Aidha, nimpongeze Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb.), kwa kuchaguliwa kuwa Naibu Spika wa Bunge la Jamhuri wa Muungano wa Tanzania. Vilevile, niwapongeze Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria Mheshimiwa Dkt. Joseph Kizito Mhagama, Mbunge wa Madaba na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti, Mheshimiwa Sillo Daniel Baran, Mbunge wa Babati Vijijini, Makamu Wenyeviti pamoja na Wajumbe wa Kamati hizo mbili kwa ushauri na maelekezo ambayo yamewezesha Wizara na Taasisi zake kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

6. Mheshimiwa Spika, Nitumie fursa hii kuwapongeza Mheshimiwa Emmanuel Lekishon Shangai (Mb.) kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge wa Jimbo la Ngorongoro na Mheshimiwa Shamsi Vuai Nahodha (Mb.) kwa kuteuliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Ni matumaini yangu kuwa Wabunge hao watashirikiana na Wabunge wengine katika kutekeleza majukumu yao.

7. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, nichukue fursa hii kumshukuru Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuniamini na kuiteua kuiongoza Wizara hii ya Katiba na Sheria. Ninaahidi kuendelea kuitumikia nafasi hii kwa uaminifu na uadilifu ili kuwaletea maendeleo wananchi na Taifa kwa ujumla. Aidha, namshukuru na kumpongeza kwa dhati mtangulizi wangu Mheshimiwa George Boniface Simbachawene, Mbunge wa Kibakwe na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera, Bunge na Uratibu) kwa kuingoza Wizara hii kwa umahiri. Vilevile, nimpongeze Mheshimiwa Balozi Dkt. Pindi Hazara Chana (Mb.), kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Maliasili na Utalii.

8. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2021/2022 Bunge lako lilipoteza Waheshimiwa Wabunge ambao tulikuwa nao katika Bunge hili. Wabunge hao ni Mheshimiwa William Tate Olenasha, aliyekuwa Mbunge wa Ngorongoro na Mheshimiwa Irene Alex Ndyamkama, aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum (CCM) Mkoa wa Rukwa. Hivyo, naomba nitumie fursa hii kutuma salamu zangu za pole kwako wewe binafsi Mheshimiwa Spika, Bunge lako kwa ujumla, ndugu na wananchi wa majimbo husika waliopoteza wapendwa wao. Mwenyezi Mungu azilaze roho za marehemu hao mahala pema peponi. Amina.

B. DIRA NA DHIMA

9. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Katiba na Sheria inaongozwa na Dira ambayo ni *Katiba na Sheria wezeshi kwa maendeleo ya Taifa*. Dira inalenga kuweka mazingira rafiki ya kiseru na ya kisheria ya kuwezesha utekelezaji wa mipango ya maendeleo ya Taifa, kudumisha hali ya amani, utulivu na utangamano wa kitaifa ambazo ni nguzo muhimu kwa mstakabali wa Taifa letu. Aidha, Dhima ya Wizara ni *Kuwa na mfumo madhubuti wa Kikatiba na Sheria wenye kufanikisha utekelezaji wa sera na mipango kwa maendeleo ya Taifa*. Dhima hii inahimiza ubunifu katika kujenga mazingira wezeshi ya upatikanaji haki na huduma bora za kisheria kwa wananchi. Aidha, Dira na Dhima hii imeakisiwa katika Dira na Dhima za Taasisi.

C. MUUNDO NA MAJUKUMU YA WIZARA

10. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Katiba na Sheria inajumuisha Mhimili wa Mahakama ya Tanzania, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali, Wakala wa Usajili Ufilisi na Udhadini, Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania, Tume ya Utumishi wa Mahakama, Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania na Chuo cha Uongozi wa Mahakama-Lushoto. Katika kutekeleza majukumu yake ya kuhakikisha kuwa nchi inaongozwa kwa kuzingatia Katiba, sheria, Kanuni na taratibu zilizowekwa na vyombo halali vya maamuzi, Wizara imeendelea kutekeleza majukumu yake kama yalivyoainishwa katika Hati ya Mgawanyo wa Majukumu kwa Mawaziri, kupitia Tangazo la Serikali Na. 534/2021 majukumu hayo ni: -

- (i.) Kutunga Sera zinazohusu masuala ya kisheria na kusimamia utekelezaji wake;
- (ii.) Kushughulikia mambo ya kikatiba;
- (iii.) Kusimamia mfumo wa haki na utoaji haki;
- (iv.) Uandishi wa sheria;
- (v.) Kuendesha mashtaka ya jinai;
- (vi.) Kushughulikia uendeshaji wa mashauri ya madai na usuluhishi;
- (vii.) Usuluhishi wa migogoro ya kibiashara, Sheria za kimataifa na Mikataba;
- (viii.) Kuratibu masuala ya haki za binadamu na utoaji wa huduma ya msaada wa kisheria;
- (ix.) Kuratibu shughuli za usajili wa matukio muhimu ya binadamu, ufilisi na udhamini;
- (x.) Kuratibu tathmini na maboresho ya Sheria;
- (xi.) Kuratibu ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa Sheria za Utajiri na Maliasilia za nchi;
- (xii.) Kushughulikia urejeshwaji wa wahalifu na masuala ya ushirikiano wa kimataifa kwenye makosa ya jinai;
- (xiii.) Kuboresha utendaji na maendeleo ya rasilimali watu iliyo chini ya Wizara; na
- (xiv.) Kuratibu shughuli za taasisi, mipango na miradi chini ya Wizara.

D. UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2021/2022

11. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2021/2022 umezingatia miongozo mbalimbali ya kisera ya Kitaifa, kikanda na kimataifa. Miongozo hiyo ni pamoja na Dira ya Maendeleo ya Taifa ya Mwaka 2025; Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa miaka Mitano 2021/22- 2025/26 ambao unalenga kujenga uchumi shindani na viwanda kwa maendeleo ya watu; Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2020 hadi 2025; Maelekezo ya Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Awamu ya Sita wa Jamhuri wa Muungano wa Tanzania aliyoyatoa wakati akihutubia Bunge la 12 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mwezi Aprili, 2021 pamoja na maelekezo ya viongozi wakuu wa Serikali. Aidha, Wizara inazingatia Malengo ya Maendeleo Endelevu ya Dunia 2030; Ajenda ya Maendeleo ya Afrika 2063; Mpango Mkakati wa SADC wa Maendeleo 2020-2030; Mpango Mkakati wa Jumuiya ya Afrika Mashariki wa Maendeleo 2021/2022 – 2025/2026; pamoja na Mpango Mkakati wa Wizara wa mwaka 2021/22-2025/26.

12. Mheshimiwa Spika, kuhusu utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2021/2022, Wizara na Taasisi zake ilibainisha masuala mahsusi ya kipaumbele kuwa msingi wa kutekeleza majukumu yake. Utekelezaji wa majukumu ya Wizara ni kama ifuatavyo:-

I. Kushughulikia Masuala ya Kisera ya Sekta ya Sheria na Kusimamia Utekelezaji wake

13. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuratibu masuala ya kisera na kikatiba ili kuhakikisha kuwa haki inafikiwa na inapatikana kwa wakati na gharama nafuu. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara iliendelea kuimarisha, kusimamia na kuratibu mfumo wa utatuzi wa migogoro kwa njia mbadala ndani na nje ya mfumo wa Mahakama. Wizara ilisimamia kutungwa kwa Sheria ya Usuluhishi, Sura ya 15 na Marekebisho ya Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Daawa, Sura ya 33. Sheria hizi zinaweka misingi ya utatuzi wa migogoro kwa njia ya usuluhishi, upatanishi, majadiliano na maridhiano. Aidha, Waziri mwenye dhamana na masuala ya Sheria alitengeneza Kanuni za Sheria hizo ili kuwezesha utoaji haki kwa wakati, kupunguza gharama za uendeshaji mashauri, mlundikano wa mashauri na kurahisisha ufikiaji wa haki. Kanuni hizo zimeweka misingi ya ithibati ya watoa huduma za utatuzi wa migogoro na utambuzi wao. Vilevile, Wizara imefanikisha kuweka mfumo wa usajili wa Watatuzi wa migogoro kwa njia mbadala ambapo, jumla ya **Wasuluhishi 192, Wapatanishi 106, Waendesha majadiliano 37** na **Waendesha Maridhiano 23**, walisajiliwa na kupatiwa vyeti.

14. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Wadau wa Sekta imeratibu zoezi la maandalizi ya Sera ya Taifa ya Mashtaka ambapo Andiko la Mapendekezo ya kutunga sera hiyo limekamilika. Sera hiyo inalenga kuimarisha huduma za uendeshaji wa Mashtaka ya jinai nchini ili kuhakikisha Serikali inaimarisha hali ya amani na usalama katika jamii. Vilevile, Wizara iliandaa rasimu ya Kanuni za Sheria ya Kuwalinda Mashahidi na Watoa Taarifa za Uhalifu (Sura 446).

15. Mheshimiwa Spika, Kuhusu masuala ya ufuatiliaji haki, Wizara imeendelea kuratibu masuala ya kisera yanayohusu utoaji haki kwa kutembelea na kukagua maeneo ya vizuizi ikiwemo Magereza, Mahabusu za watoto na vituo vya Polisi. Aidha, Wizara ilitembelea Mahakama Kuu, Mahakama za Wilaya na Mahakama za Mwanzo pamoja na vituo jumuishi vya utoaji haki vya Mahakama. Lengo la kaguzi hizi ni kufuatilia utekelezaji wa haki, kuainisha changamoto za kiutendaji na kiupelelezi na kutoa maelekezo stahiki ya kutatua changamoto hizo. Wizara ilikagua utendaji kazi wa Taasisi hizo ili kubaini endapo unazingatia misingi ya Utawala Bora, Utawala wa Sheria na utoaji haki kwa wananchi. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 jumla ya magereza **129** yalikaguliwa ikilinganishwa na magereza **64** yaliyokaguliwa kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021. Aidha, vituo vya polisi **391** vilikaguliwa ikilinganishwa na vituo vya polisi **180** vilivyokaguliwa katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021. Zoezi hilo la ukaguzi wa maeneo ya vizuizi umewezesha kupunguza mlundikano wa Mahabusi kwa kuwaachia huru jumla ya Mahabusi **809**. Kwa upande wa Zanzibar vyuo vya mafunzo **tisa (9)** na vituo vya polisi **17** vilikaguliwa katika mikoa yote ya Zanzibar. Orodha ya vituo vya Polisi na Magereza vilivyokaguliwa na idadi ya Mahabusi walioachiwa huru kwa kila Mkoa imeoneshwa katika ***Kiambatisho A.***

16. Mheshimiwa Spika, Matokeo ya ukaguzi yalionesha kuwa hali ya magereza na vyuo vya mafunzo inaendelea kuboreshwa kwa kuzingatia vigezo vya haki za binadamu ikilinganishwa na kaguzi zilizopita. Maeneo yaliyoboreshwa ni pamoja na haki ya kupata chakula, malazi, afya na haki ya kupata habari. Aidha, kutokana na mapendekezo ya taarifa ya tathmini jitihada zinaendelea kufanyika ili kuboresha hali ya uzingatiwaji wa haki za

binadamu katika maeneo hayo.

II. Kusimamia mfumo wa haki na utoaji haki

(a) Usikilizwaji wa Mashauri

17. Mheshimiwa Spika, kwa muda mrefu suala la kupunguza mlundikano wa mashauri mahakamani limekuwa ni moja ya vipaumbele muhimu vya Serikali katika kuhakikisha kuwa wananchi wote wanapata haki sawa na kwa wakati. Kwa kipindi cha kuanzia Mwezi Julai 2021-Machi, 2022 kulikuwa na Jumla ya mashauri **241,793**. Kati ya mashauri hayo mashauri **178,877** (sawa na asilimia **74**) yalisikilizwa na kuhitimishwa. Mahakama inendelea na mipango ya kuboresha matumizi ya TEHAMA ili kuongeza kasi ya kuhitimisha usikilizwaji wa mashauri.

(b) Kuboresha Miundombinu ya Utoaji Haki

18. Mheshimiwa Spika, Mahakama imeendelea na utekelezaji wa Mpango wa Miaka Mitano (2021/22 – 2025/26) wa Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Mahakama, ambapo katika mwaka 2021/2022 miradi **37** ilitekelezwa katika ngazi mbalimbali za Mahakama. Hadi kufikia Machi, 2022 miradi imefikia katika hatua mbalimbali za utekelezaji kama ifuatavyo:

- i. ***Miradi iliyokamilika***; Ujenzi wa vituo Jumuishi sita (**6**) vya kutoa haki (IJC) katika mikoa ya Dar es salaam (Kinondoni na Temeke), Dodoma, Morogoro, Mwanza na Arusha; Ujenzi wa Mahakama za Hakimu Mkazi mbili (**2**) katika Mikoa ya Katavi na Lindi; ujenzi wa Mahakama za Wilaya nne (**4**) katika wilaya za Bahi, Chemba, Rungwe na Bunda; ujenzi wa Mahakama za mwanzo tatu (**3**) za Matiri (Mbinga), Hydrom (Mbulu), na Kibaigwa (Kongwa) na ujenzi wa Jengo

la Kuhifadhia Kumbukumbu – Tanga.

- ii. **Miradi inayoendelea**; ujenzi wa jengo la Makao Makuu ya Mahakama Dodoma ambapo ujenzi wa boma (structure) umekamilika kwa asilimia **100**; Ukarabati na upanuzi wa Mahakama Kuu Tabora; ujenzi wa Mahakama za Hakimu Mkazi katika Mikoa ya Songwe na Tabora; Ujenzi wa Mahakama za Wilaya za Nanyumbu, Namtumbo, Same, Tandahimba, Kilindi, Sikonge, Mwanga, Kakonko, Buhigwe, Uvinza, Butiama, Rorya, Itilima, Busega, Songwe, Mbogwe, Nyang’wale, Kyerwa, Misenyi, Gairo, Mvomero, Kilombero, Mkinga, Tanganyika na Kaliua. Miradi mingine inayoendelea ni ujenzi wa Mahakama za mwanzo Mang’ula na Mlimba (Morogoro), Nyakibimbili (Bukoba), Kabanga (Ngara), Chanika (DSM), na Kimbe (Kilindi); na Ujenzi wa bweni la wavulana katika Chuo cha Uongozi wa Mahakama - Lushoto.

19. Mheshimiwa Spika, Mahakama imeendelea kuanzisha na kuboresha mifumo ya utoaji haki kwa kutumia TEHAMA. Hadi kufikia Machi 2022, Mahakama imeanzisha mfumo wa ‘SEMA NA MAHAKAMA’ wenye lengo la kupata mrejesho wa huduma zitolewazo, malalamiko na mapendekezo. Aidha, Mfumo wa Madalali wa Mahakama umeanzishwa wenye lengo la kuwasajili, kuwasimamia na kuwatambua. Vilevile, Mahakama imefanya maboresho mbalimbali katika mifumo ifuatayo: Mfumo wa kielektroniki wa usimamizi na uendeshaji wa mashauri (*Judicial Statistical Dashboard System - JSDS II*); Mfumo wa Mkutano Mtandao (*Video Conferencing*) unaowezesha kuendesha mashauri kwa njia ya mtandao; Mfumo wa kielektroniki wa kusajili na kuwatambua mawakili (e-Wakili); Mfumo wa kutambua Viwanja na Majengo ya Mahakama (*JMap*) wenye lengo la kutambua hali halisi ya majengo na viwanja vya mahakama

ili kuwezesha uandaaji wa mpango wa ujenzi na ukarabati wa majengo ya mahakama nchi nzima; na Mfumo wa kuratibu na kuhifadhi taarifa za mali na vitendea kazi Mahakamani.

III. Uandishi, Urekebu na Ufasiri wa Sheria

20. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imeendelea kuhakikisha kuwa sheria za nchi zinakwenda na wakati na zinaakisi sera na vipaumbele vya Serikali katika nyanja za kisiasa, kiuchumi, kijamii, kiutamaduni, mazingira na teknolojia. Katika kipindi cha Julai 2021, hadi Machi, 2022, miswada ya sheria **11** iliandaliwa ikilinganishwa na Miswada **mitatu (3)** iliyoandaliwa katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021 sawa na ongezeko la asilimia **267**. Miswada iliyoandaliwa ni kama ilivyooneshwa kwenye **Kiambatisho Na. B**. Aidha, Miswada hiyo **11** iliwasilishwa Bungeni na kusomwa kwa mara ya pili na ya tatu. Kati ya Miswada hiyo, **tisa (9)** imesainiwa na Mhe. Rais kuwa sheria na kutangazwa kwenye Gazeti la Serikali kama inavyoonekana kwenye **Kiambatisho C**. Aidha, Sheria Ndogo **542** ziliandaliwa na kuchapishwa katika Gazeti la Serikali au kutumika kama ilivyokusudiwa ikilinganishwa na sheria ndogo **807** zilizoandaliwa katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 sawa na upungufu wa asilimia **33**. Upungufu huo ulitokana na kupungua kwa maombi yaliyopokelewa ya kuandaa Sheria ndogo.

21. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Wadau imeendelea na zoezi la kutafsiri sheria kutoka Lugha ya Kingereza kwenda Lugha ya Kiswahili. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 kupitia zoezi hili jumla ya Sheria Kuu **214** zilitafsiriwa kwa hatua ya rasimu ya kwanza. Sheria kuu zilizofanyiwa ufasiri zimeoneshwa kwenye **Kiambatisho Na. D**. Ongezeko hili limetokana na kutekeleza maagizo ya Serikali kuwa

Mahakama zote nchini ziendeshe mashauri na kutoa hukumu katika lugha ya Kiswahili. Aidha, katika kipindi hicho, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ilifanya urekebu wa Sheria Kuu **46** kama inavyoonekana kwenye **Kiambatisho E**.

IV. Usimamizi wa Masuala ya Mikataba

22. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, imeendelea kushiriki na kutoa ushauri wa kisheria katika majadiliano mbalimbali ya Mikataba ya kibishara, mikutano ya kitaifa, kikanda na kimataifa. Katika kipindi cha Julai, 2021, hadi Machi, 2022 jumla ya Mikataba **1,171** ilifanyiwa upekuzi ikilinganishwa na Mikataba **713** katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021 sawa na ongezeko la asilimia **64**. Ongezo hili linatokana na ongezeko la miradi inayotekelezwa na Serikali. Mikataba hiyo ilihusisha masuala ya ununuzi, ujenzi na ukarabati wa majengo, utoaji wa huduma za jamii kama vile ujenzi wa shule, hospitali na barabara. Kati ya mikataba hiyo **1,171** mikataba **511** ilithaminishwa katika sarafu mbalimbali katika mchanganuo ufuatao: Mikataba **407** ilikuwa na thamani ya **Shilingi Trilioni 116.69**; Mikataba **88** ilikuwa na thamani ya **Dola za Marekani 3,254,993,763.98** sawa na **Shilingi Trilioni 7.44**; na Mikataba **16** ilikuwa na thamani ya fedha ya **Jumuiya ya Ulaya (Euro) 360,569,062.16** sawa na **Shilingi Trilioni 0.92**.

V. Utoaji wa Ushauri wa Kisheria

23. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ina jukumu la kutoa ushauri wa kisheria kwa Wizara, Idara zinazojitegemea, Mashirika ya Umma, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na kwa wananchi. Lengo ni kuhakikisha ushauri unaotolewa unazingatia maslahi ya umma na kusaidia Serikali kutoingia kwenye

migogoro kwa kuhakikisha sheria, kanuni na taratibu za nchi zinafuatwa. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 jumla ya maombi ya ushauri wa kisheria **1,129** yalipokelewa na kufanyiwa kazi ikilinganishwa na maombi **768** katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021 sawa na ongezeko la asilimia **47**. Kati ya maombi **1,129**, maombi **472** yalihusu maombi ya wananchi **657** yanatoka katika Wizara, Idara zinazojitegemea, Mashirika ya Umma, Tawala za Mkoa, Serikali za Mitaa. Kuongezeka kwa maombi ya watu binafsi kunatokana na mwamko wa wananchi wanaoupata katika maadhimisho mbalimbali ikiwemo Wiki ya Sheria, Wiki ya Msaada wa Kisheria pamoja na makongamano mengine ya kisheria.

24. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ilishiriki katika mikutano **402** ya ndani ya nchi ikilinganishwa na mikutano **149** katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021 sawa na ongezeko la asilimia **170**. Aidha, Ofisi ilishiriki katika mikutano **57** inayohusu masuala ya Kikanda na Kimataifa ikiwemo mikutano ya Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi zilizopo Kusini mwa Afrika (SADC), Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) na Umoja wa Mataifa (UN).

VI. Kuendesha Mashtaka ya Jinai

25. Mheshimiwa Spika, Katika kulinda misingi ya utawala wa sheria ambayo ni nguzo muhimu ya kudumisha amani, utulivu na umoja wa kitaifa, Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka iliendelea kuratibu shughuli za upelelezi wa makosa ya jinai, kufungua na kuendesha mashauri ya jinai mahakamani. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka iliendesha mashauri ya jinai katika Mahakama za Wilaya, Hakimu Mkazi, Mahakama Kuu na Mahakama ya Rufani ambapo Jumla ya mashauri ya jinai **42,138**

yaliendeshwa ikilinganishwa na mashauri **26,993** yaliyoendeshwa katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021. Katika kipindi hiki, mashauri **11,676** sawa na **asilimia 28** yalihitimishwa ikilinganishwa na mashauri **12,745** sawa na asilimia **47** ya mashauri yaliyohitimishwa katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021. Kati ya mashauri yaliyohitimishwa, **7,117** yalihitimishwa kwa washtakiwa kutiwa hatiani sawa na **asilimia 61** ikilinganishwa na mashauri **6,558** sawa na **asilimia 52** zilizohitimishwa kwa kipindi cha kuanzia Julai, 2020 hadi Machi, 2021 na mashauri **30,462** sawa na **asilimia 72** ya mashauri yaliyoendeshwa, yalikuwa yanaendelea mahakamani katika hatua mbalimbali ikilinganishwa na mashauri **14,248** sawa na **asilimia 53** ya mashauri yaliyoendeshwa, yaliyokuwa yanaendelea katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Ofisi iliendesha jumla ya mashauri **871** katika Mahakama za watoto (Juvenile Courts) ambapo mashauri **315** yalihitimishwa na mashauri **556** yapo katika hatua mbalimbali mahakamani.

26. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka pia imeendelea kushughulikia masuala ya rushwa kwa kushirikiana na Taasisi ya Kupambana na Kuzuia Rushwa (TAKUKURU). Katika kipindi husika Ofisi ilifanya kikao na vyombo vya upelelezi ambavyo ni TAKUKURU na Jeshi la Polisi ambapo majalada **28** ya mashauri za rushwa yalifanyiwa mapitio na majalada **14** yaliandaliwa Hati za Mashtaka, majalada sita (**6**) yalirudishwa kwa ajili ya upelelezi zaidi katika maeneo yaliyobainika kuwa na mapungufu, jalada moja (**1**) lilifungwa kwa kukosa ushahidi na majalada mengine saba (**7**) yanaendelea kufanyiwa kazi. Washtakiwa waliotiwa hatiani walipewa adhabu mbalimbali zikiwemo vifungo, faini na mali mbalimbali zilitaifishwa. Kiasi cha **Shilingi 1,262,893,030.09** kililipwa

mahakamani kama faini katika mashauri **3,895** ikilinganishwa na **Shilingi 1,025,498,746.00** zilizolipwa kwenye mashauri **4,211** katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021. Aidha, mali mbalimbali zilitaifishwa na Serikali ikiwa ni pamoja na fedha taslim kiasi cha **Shilingi 321,068,400, Dola za Marekani 5,000**, nyumba tatu (**3**), matrekta **24**, magari **11**, pikipiki tano (**5**), ng'ombe **25**, sukari kilo **238**, madini aina ya Almasi Karati **11** na vitendea kazi mbalimbali.

27. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Taifa ya Mashtaka imeendelea kutekeleza Progamu ya kutenganisha shughuli za upelelezi na uendeshaji mashtaka kwa kusogeza huduma za mashtaka karibu na wananchi katika ngazi za Mikoa na Wilaya. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Ofisi za Mikoa Mitatu (**3**) ya kimashtaka ya Kinondoni, Temeke na Ilala (Kinyerezi) zilifunguliwa. Vilevile uzinduzi wa jengo la Ofisi la Wilaya ya Serengeti mkoa wa Mara na hivyo kufanya jumla ya Ofisi za Mikoa ya kimashtaka kuwa **29** na Ofisi za Wilaya zilizofunguliwa kuwa **14**.

VII. Kushughulikia Uendeshaji wa Mashauri ya Madai na Usuluhishi

28. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali imeendelea kuiwakilisha Serikali na Taasisi zake kwenye mashauri ya Madai na Usuluhishi yaliyofunguliwa na au dhidi ya Serikali kwenye Mahakama na Mabaraza mbalimbali ya usuluhishi ndani na nje ya nchi. Katika kipindi cha Julai 2021 hadi Machi, 2022 Wizara kupitia Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali iliendesha mashauri **701** ambapo mashauri ya madai **590** na mashauri ya usuluhishi **111** ikilinganishwa na Mashauri **543** yaliyoendeshwa katika kipindi cha kuanzia Julai 2020 hadi kufikia Machi 2021 sawa na ongezeko la asilimia **29**. Kati ya mashauri **701** yaliyoendeshwa, mashauri **247** yalihitimishwa ambapo Serikali ilishinda

mashauri **221** na kuokoa **Shilingi Bilioni 236.6**.

VIII. Kuratibu Masuala ya Haki za Binadamu na Utoaji wa huduma ya msaada wa kisheria

(a) Kuratibu Masuala ya Haki za Binadamu na Haki za Watu

29. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuratibu masuala ya kisera yanayohusu, kukuza, kulinda na kuhifadhi misingi ya haki za binadamu. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Wizara iliwasilisha Taarifa ya nchi chini ya Mfumo wa Mapitio katika kipindi Maalum ambapo kila nchi mwanachama anafanyiwa tathmini ya hali ya haki za binadamu kila baada ya miaka minne. Taarifa ya Nchi ilijadiliwa katika Kikao cha Baraza la Haki za Binadamu la Umoja wa Mataifa kilichofanyika Geneva, Novemba, 2021. Katika kikao hicho Wizara ilitoa taarifa kuhusu jitihada za Serikali katika kukuza, kuheshimu na kulinda haki za kisiasa, kiraia, kiuchumi, kiutamaduni na kijamii kama ifuatavyo: -

- i. Kuhusu Haki ya Kisiasa, taarifa ilibainisha kuwa uchaguzi mkuu wa Rais, Wabunge na Madiwani wa mwaka 2020 ulifanyika kwa amani na utulivu,
- ii. Kuhusu haki za kiraia Serikali ilieleza kwamba ilifanya majadiliano na vyombo vya Habari ili kuimarisha haki ya uhuru wa kujieleza kwa kuboresha kanuni za Maudhui ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta, 2020.
- iii. Kwa upande haki za kiuchumi, Serikali ilibainisha hatua ambazo zimechukuliwa kuboresha ukusanyaji wa mapato ya Serikali. Hatua hizo ni pamoja na kuanzisha mfumo wa malipo kwa kielektroniki wa Ankara za malipo ya kodi za ardhi na kuharakisha usuluhishi wa

migogoro ya ardhi. Hatua nyingine iliyobainishwa ni Serikali kuboresha upatikanaji wa maji vijijini kutoka **asilimia 47** mwaka 2015 hadi **asilimia 70.1** mwaka 2020 kwa vijijini na kwa mijini kutoka **asilimia 74** mwaka 2015 hadi **asilimia 84** mwaka 2020.

- iv. Kwa upande wa haki za kijamii Serikali ilianzisha mfumo wa kuwalea Watoto wanaoishi katika mazingira magumu katika mikoa minne ambayo ni Mwanza, Dar es Salaam, Arusha na Iringa.

30. Mheshimiwa Spika, Katika majadiliano hayo Serikali ilipokea mapendekezo **252** kutoka nchi wanachama yenye malengo ya kukuza na kulinda haki za binadamu na haki za watu. Aidha, Wizara iliratibu upatikanaji wa maoni juu ya mapendekezo hayo na kuwasilisha msimamo wa Serikali kutekeleza mapendekezo **187** kati ya mapendekezo yalipokelewa kwenye kikao cha Baraza la Haki za Binadamu mwezi Machi, 2022. Mapendekezo hayo yatakayotekelezwa yanahusu masuala ya Haki za binadamu, sera, sheria, kanuni, mikakati na mipango ya maendeleo ya nchi, mila, desturi na utamaduni wa watanzania. Hivyo, Serikali iliweza kutimiza wajibu wake kama nchi mwanachama wa umoja wa mataifa kwenye Baraza la Haki za Binadamu pamoja na kuahidi kutekeleza mapendekezo ambayo yamelenga kukuza na kulinda haki za kisiasa, kiraia, kiuchumi, kiutamaduni na kijamii kwa maendeleo ya watanzania.

31. Mheshimiwa Spika, Katika kuimarisha utoaji wa elimu kwa umma kuhusu hatua za kulinda na kuhifadhi haki za binadamu, Wizara katika kuadhimisha Miaka 60 ya Uhuru wa Tanzania bara ilishirikiana na Asasi za Kiraia kuandaa Kongamano la Haki za Binadamu *na Miaka 60 ya Uhuru*. Lengo la Kongamano hilo lilikuwa ni kujadili mafanikio ya Serikali katika kukuza na kulinda haki za binadamu tangu tulipopata uhuru miaka 60

iliyopita. Katika kongamano hilo Wizara na wadau walieleza mafanikio ya sekta kuhusu haki za binadamu ambayo ni pamoja na kuanzishwa kwa Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora inayosimamia masuala ya haki za binadamu, Kuanzisha Idara mahususi inayoshughulikia masuala ya kisera kuhusu Haki za Binadamu kwenye muundo wa Wizara ya Katiba na Sheria.

(b)Elimu kwa Umma

32. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ilitoa mafunzo kuhusu ukatili wa kijinsia kwa Madiwani na Masheha **243** (wanaume **145**, wanawake **88**) katika Mikoa **mitatu (3)** ya Tanzania bara ambayo ni Tabora, Iringa na Dodoma na Mikoa mitatu **(3)** ya Zanzibar ambayo ni Kaskazini Unguja, Kusini Unguja na Kaskazini Pemba. Mafunzo hayo yaliwajengea uwezo wa namna ya kutatua kero za wananchi kwa kuzingatia haki za binadamu na utawala bora. Vilevile, katika mikoa miwili ya Zanzibar, mafunzo yalifanyika kwa wananchi katika Wilaya **nne (4)** ambazo ni Magharibi A, Magharibi B, Wete na Chakechake ambapo jumla ya washiriki **509 (231** Unguja na **278** Pemba) walipata mafunzo hayo.

33. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora imeandaa na kurusha hewani vipindi **kumi na tano (15)** vya Radio na vipindi **sita (6)** vya runinga kuhusu Haki za Binadamu na Utawala Bora na majukumu ya Tume. Katika hatua nyingine, Tume ilitumia njia mbalimbali ikiwemo mitandao ya kijamii kama *facebook*, *twitter* na *instagram* kuhamasisha jamii katika kukabiliana na vitendo vya udhalilishaji dhidi ya wanawake na watoto.

(c) Kushughulikia Malalamiko ya Uvunjifu wa Haki za Binadamu na Utawala Bora.

34. Mheshimiwa Spika, Katika kusimamia hifadhi ya Haki za Binadamu na ukiukwaji wa misingi ya Utawala Bora nchini, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Tume ilifanya ufuatiliaji wa Malalamiko **569** katika Halmashauri za Wilaya **53** zilizopo katika Mikoa **20** ya Tanzania Bara ambayo ni Arusha, Dodoma, Dar es salaam, Geita, Iringa, Kagera, Kigoma, Kilimanjaro, Lindi, Mara, Mbeya, Morogoro, Mtwara, Mwanza, Ruvuma, Singida, Songwe, Tabora na Tanga na mikoa mitano (**5**) ya Zanzibar ambayo ni Mjini Magharibi, Kaskazini Unguja, Kusini Unguja Kaskazini Pemba na Kusini Pemba. Katika Malalamiko **569** yaliyofuatiliwa, Malalamiko **337** yalihusu uvunjifu wa Haki za Binadamu na Malalamiko **232** yalihusu ukiukwaji wa misingi ya Utawala Bora. Katika ufuatiliaji huo, Malalamiko **253** sawa na asilimia **45** ya Malalamiko yaliyofuatiliwa yalifanyiwa kazi.

35. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ilifanya chunguzi maalumu **16** katika maeneo yaliyohusu migogoro ya ardhi, madai ya fidia na matibabu, matumizi mabaya ya madaraka, kuchukua sheria mkononi na uharibifu wa mazingira. Chunguzi zilifanyika katika Mikoa **11** ya Tanzania Bara ambayo ni Dodoma, Manyara, Kigoma, Njombe, Kilimanjaro, Morogoro, Tabora, Shinyanga, Tanga, Dar es salaam, Mtwara na Mkoa wa Mjini Magharibi Zanzibar. Kupitia chunguzi hizi Tume imesaidia wananchi kutatua kero zinazowakabili na kuzishauri mamlaka za Serikali namna ya kuzingatia masuala ya haki za binadamu na misingi ya utawala bora.

(d)Kuimarisha Utoaji wa Huduma za Msaada wa Kisheria

36. Mheshimiwa Spika, Wizara inatekeleza jukumu la kuimarisha usimamizi na uratibu wa huduma ya msaada wa kisheria nchini. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara imesajili Watoa huduma ya msaada wa kisheria **15** na wasaidizi wa kisheria **56** kwa ajili ya kutoa huduma ya msaada wa kisheria kwa wananchi. Idadi hii inafanya jumla ya Watoa huduma ya msaada wa kisheria waliosajiliwa kufikia **202** na Wasaidizi wa Kisheria **763**. Aidha, katika kipindi husika jumla ya wananchi **1,455,566** (wanawake **529,079**, wanaume **514,051** na watoto **412,436**) walipatiwa msaada wa kisheria. Hii ni ongezeko la wanufaika **1,133,124.00** sawa na asilima **351** ikilinganishwa na idadi ya wananchi **322,442** waliopatiwa huduma ya msaada wa kisheria katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021.

37. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai 2021 hadi Machi, 2022 Wizara kwa kushirikiana na Mahakama ya Tanzania ilianzisha madawati ya msaada wa kisheria katika vituo jumuishi vya utoaji haki **sita (6)** katika Mikoa ya Dar es salaam (Kinondoni na Temeke), Arusha, Dodoma, Morogoro na Mwanza. Lengo la kuanzisha madawati hayo ni kurahisisha upatikanaji wa huduma ya msaada wa kisheria mahakamani kwa wananchi wenye uhitaji. Pamoja na kuanzisha madawati hayo, Wizara iliwapatia mafunzo wanasheria na mawakili wanaotoa huduma ya msaada wa kisheria katika vituo jumuishi vya utoaji haki. Aidha, Wizara iliwajengea uwezo Watumishi wa Mahakama wakiwemo Maafisa Utumishi na Watunza Kumbukumbu katika vituo jumuishi vya utoaji haki ili kurahisisha utoaji wa huduma ya msaada wa kisheria.

38. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi hicho, Wizara iliwezesha kufanyika kwa vikao **viwili (2)** vya Bodi ya Taifa ya Ushauri wa Msaada wa Kisheria ambapo bodi ilipendekeza kuimarisha uratibu wa msaada wa kisheria ambapo pendekezo hili lilifanyiwa kazi na Wizara imefanikiwa kupata kibali cha kuanzisha Kitengo cha Msaada wa Kisheria katika mwaka wa fedha 2021/2022. Aidha, mapendekezo mengine yaliyotolewa na bodi yanaendelea kufanyiwa kazi.

39. Mheshimiwa Spika, Katika kuimarisha huduma za msaada wa kisheria, Wizara iliwezesha Wasajili Wasaidizi kukagua utendaji wa Watoa huduma za msaada wa kisheria katika mikoa **26** Tanzania Bara, lengo ni kuhakiki ubora wa utendaji wa watoa huduma hao. Zoezi hili limewezesha kutambua watoa huduma ya msaada wa kisheria waliopo katika kila Halmashauri na utendaji kazi wake ikiwemo kutoa huduma kwa kuzingatia matakwa ya sheria.

IX. Kuratibu shughuli za Usajili wa Matukio Muhimu ya Binadamu, Ufilisi na Udhamini;

40. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Wizara kupitia Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu iliimarisha shughuli za usajili wa vizazi, vifo, ndoa, talaka na watoto wa kuasili ikiwa ni haki ya msingi ya utambuzi na upatikanaji wa takwimu kwa ajili ya maendeleo ya Taifa. Ofisi ilitekeleza Mpango Wa Usajili wa Watoto wa Umri Chini ya Miaka Mitano katika Mikoa ya Mwanza, Rukwa na Katavi pamoja na Mpango wa Usajili wa Watoto wenye Umri wa Miaka **5** Hadi **17** walio Shuleni katika wilaya za Mlele, Arumeru, Kahama, Arusha na Misungwi. Hadi kufikia Machi, 2022 jumla ya vizazi **1,173,752** vilisajiliwa.

41. Mheshimiwa Spika, maboresho ya Mfumo wa Usajili wa Matukio ya Vifo yenye lengo la kuhakikisha kila tukio la kifo linasajiliwa mara tu linapotokea, kumpunguzia mwananchi gharama za kupata huduma hiyo pamoja na kupata takwimu za sababu za vifo ili kuweka afua katika huduma za afya, yalifanyika katika Mkoa wa Songwe katika ngazi ya Vituo vya Afya na Ofisi za Kata. Hadi kufikia Machi, 2022 vituo vya usajili vimeongezeza kutoka vituo vinne **(4)** ambavyo ni wilaya hadi kufikia vituo **130** ambavyo ni Ofisi za Kata **93** na Vituo vya Afya **37** katika Mkoa huo. Jitihada hizo zimewezesha kusajili jumla ya vifo **25,743** katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022.

42. Mheshimiwa Spika, Katika cha kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu ilisajili ndoa **26,303** na talaka **303**. Katika jitihada za kuboresha usajili wa matukio hayo, Mfumo wa Usajili wa Ndoa na Talaka kielektroniki umeanzishwa kwa lengo la kurahisisha usajili na upatikanaji wa taarifa hizo nchini. Aidha, mfumo huo umeunganishwa na mfumo wa kielektroniki wa Mashauri wa Mahakama ili kurahisisha upatikanaji na uhakiki wa amri za mahakama kuhusu mashauri yanayohusu talaka. Sambamba na maboresho hayo ya kimfumo, mafunzo kuhusu ufungishaji ndoa yalitolewa kwa Viongozi wa Dini na Serikali katika Mikoa ya Pwani, Kilimanjaro, Iringa, Rukwa na Katavi.

43. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 hati za kuasili watoto **24** zilisajiliwa pamoja na wosia **127** zilitayarishwa na kuhifadhiwa. Elimu kuhusu uandikaji na uhifadhi wa wosia ilitolewa Mkoani Dar es Salaam, Kilimanjaro, Rukwa na Katavi kwa Viongozi wa dini na Serikali. Aidha, elimu ilitolewa kwa wananchi katika maadhimisho ya Wiki ya Wajane mkoani Kagera na Dar es Salaam; na Mkoani Mbeya katika

maadhimisho ya Wiki ya Msaada wa Kisheria.

44. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 imesajili Bodi za Wadhamini **90**. Ili kuboresha huduma na upatikanaji wa taarifa za Bodi za Wadhamini, Ofisi imeanzisha Mfumo wa kieletroniki wa Usajili wa Bodi za Wadhamini ambao unasaidia upatikanaji na uhakiki wa taarifa za Bodi za Wadhamini kwa wakati pamoja na utoaji vibali vya umiliki ardhi hivyo kurahisisha utoaji huduma na kuongeza maduhuli ya Serikali.

X. Kuratibu Tathmini na Maboresho ya Sheria

45. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara kupitia Tume ya Kurekebisha Sheria ilihakikisha sheria za nchi zinafanyiwa mapitio na maboresho ili ziendane na wakati kwa kuzingatia mabadiliko ya maendeleo katika nyanja za kijamii, kiuchumi, kisiasa na kiutamaduni. Katika kipindi husika Tume ya Kurekebisha Sheria imekamilisha Taarifa kuhusu Mapitio ya Mfumo wa Sheria zinazosimamia Masoko ya Mazao ya Kilimo Tanzania ambapo utafiti ulifanyika katika Mikoa **tisa (9)** ya Dodoma, Morogoro, Dar es Salaam, Mtwara, Arusha, Kilimanjaro, Mwanza, Iringa na Njombe. Lengo la utafiti huo lilikuwa kubaini changamoto za mfumo wa masoko ya mazao ya kilimo Tanzania na kutoa mapendekezo yatakayohakikisha kunakuwepo mfumo thabiti na endelevu wa masoko ya mazao ya kilimo nchini.

46. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Kurekebisha Sheria ilifanya Mapitio ya Mfumo wa Sheria unaosimamia Vyama vya Kijamii ambapo utafiti ulifanyika katika Mikoa **saba (7)** ya Dar es Salaam, Dodoma, Iringa, Mbeya, Morogoro, Mwanza na Shinyanga. Lengo la utafiti

huo ni kubaini changamoto za Mfumo wa Sheria unaosimamia vyama vya kijamii na kutoa mapendekezo yatakayohakikisha kunakuwepo na mfumo thabiti wenye uwazi na uwajibikaji.

47. Mheshimiwa Spika, Kuhusu tathmini ya utekelezaji wa sheria, Wizara kupitia Tume ya Kurekebisha Sheria ilikamilisha Taarifa **nne (04)** za tathmini ya utekelezaji wa sheria ambazo zinahusu mifumo ya Adhabu Mbadala; Sekta ya Utalii, Sekta ya Mifugo na Sekta ya Uvuvi. Kwa upande wa Adhabu Mbadala, sheria zilizofanyiwa tathmini ni pamoja na Sheria ya Magereza, Sura 58; Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, Sura 20; Sheria ya Makosa ya Uhujumu Uchumi, Sura 200, Sheria ya Huduma za Jamii, Sura 291; Sheria ya Bodi ya Msamaha, Sura ya 400 na Sheria Ukomo wa Adhabu, Sura 90. Lengo la tathmini ni kupima endapo malengo ya sheria husika yamefikwa ikiwemo kupunguza msongamano wa Wafungwa Magerezani, kupunguza adha ya kupata magonjwa ya kuambukiza kwa Wafungwa na kuipunguzia Serikali gharama za kuendesha magereza.

48. Mheshimiwa Spika, Katika Sekta ya Utalii, sheria zilizofanyiwa tathmini ni pamoja na Sheria ya Utalii, Sura 65; Sheria ya Wanyamapori, Sura 283; Sheria ya Mbuga za Wanyama, Sura 282; Sheria ya Makumbusho ya Taifa, Sura 281; Sheria ya Hifadhi ya Eneo la Mamlaka ya Ngorogoro, Sura 284; na Sheria ya Malikale, Sura 333. Tathmini katika Sekta ya Utalii ililenga kubaini endapo madhumuni yaliyokusudiwa na Sheria hizo yamefikwa katika kuboresha na kukuza vivutio vya utalii, kuboresha kipato cha wananchi, kuongeza fedha za kigeni na kuongeza pato la Taifa. Aidha, Tume ilifanya tathmini ya utekelezaji wa sheria katika Sekta ya Mifugo. Sheria zilizofanyiwa tathmini ni pamoja na Sheria ya

magonjwa ya Mifugo, Sura 156; Sheria ya Madaktari wa Mifugo, Sura 319; Sheria ya Nyama, Sura 421; Sheria ya Maziwa, Sura 262; Sheria ya Biashara ya ngozi, Sura 120; Sheria ya Ustawi wa Wanyama, Sura 120; Sheria ya Utambulisho, Usajili na Ufuatiliaji wa Wanyama, Sura 184; Sheria ya Matumizi ya Ardhi, Sura 116 na Sheria ya Nyanda za Malisho na Rasilimali za Vyakula vya Mifugo, Sura 180. Dhumuni la tathmini ya sheria zinazosimamia sekta ya mifugo ni kupima endapo malengo yaliyokusudiwa katika sheria hizo yamefikwa katika kuhakikisha ufugaji unakuwa wa kibiashara na wenye tija kwa wafugaji na Taifa kwa ujumla.

49. Mheshimiwa Spika, Kuhusu tathmini ya utekelezaji wa Sheria zinazosimamia Sekta ya Uvuvi Tanzania, Sheria zilizofanyiwa tathmini ni pamoja na Sheria ya Uvuvi, Sura 279; Sheria ya Usimamizi na Maendeleo ya Uvuvi wa Bahari kuu, Sura 388; Sheria ya Hifadhi za Bahari na maeneo Tengefu, Sura 146; na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania, Sura 280. Dhumuni la tathmini ya sheria zinazosimamia Sekta ya Uvuvi Tanzania ni kupima kufikiwa kwa malengo ya sheria hizo ya kuhakikisha kuwa Sekta ya Uvuvi inakuwa ya kibiashara na kuchangia katika ukuaji wa uchumi wa buluu wenye kuboresha maisha ya wananchi na kukuza Pato la Taifa.

50. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Kurekebisha Sheria ilitoa elimu ya sheria kwa umma kupitia vipindi vya radio, runinga, vipeperushi, maonesho ya wiki ya sheria, na mikutano mbalimbali. Lengo lilikuwa kuongeza uelewa kwa jamii kuhusu Sheria ya Mtoto; Sheria ya Ajira; Sheria ya utatuzi wa Migogoro ya Ardhi; Sheria ya Haki za Walaji na nafasi ya Tume katika maboresho ya sheria nchini. Taarifa za tathmini hizo zitawasilishwa kwenye mamlaka husika kwa hatua zaidi.

XI. Kuratibu ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa Sheria za Utajiri na Maliasilia za nchi

51. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuimarisha mifumo ya ufuatiliaji na tathmini ya shughuli za utajiri asilia na maliasilia za nchi kwa kuandaa Mfumo wa Kielektroniki utakaowezesha; kukusanya taarifa zinazobainisha sehemu zenye utajiri na Maliasili za Nchi na aina ya uwekezaji unaofanyika, kusajili mikataba ya utajiri na Maliasilia za Nchi iliyoingiwa na Wizara, Idara na Taasisi kwa niaba ya Serikali na kupata taarifa za utekelezaji wa Sheria ya Mamlaka ya Nchi na Umiliki wa Utajiri na Maliasilia za Nchi Sura 449 na Sheria ya Mapitio na Majadiliano Kuhusu Mikataba yenye Masharti Hasi Sura 450 kutoka kwa Wizara, Idara na Taasisi zinazosimamia utajiri asilia na maliasilia za nchi. Aidha, Wizara imeshiriki katika kutoa mafunzo na elimu kwa wadau mbalimbali wanaohusika na masuala ya utajiri asilia na maliasilia za nchi kwa Maafisa wa Serikali **260** kuhusu Sheria ya Mamlaka ya Nchi na Umiliki wa Utajiri na Maliasilia za Nchi Sura 449 na Sheria ya Mapitio na Majadiliano Kuhusu Mikataba yenye Masharti Hasi Sura 450 na nafasi ya maafisa wanyamapori katika kulinda na kuhifadhi wanyamapori kwa mujibu wa sheria hizo. Wizara imesimamia jukumu la kufanya marekebisho ya Kanuni za ushiriki wa Serikali katika shughuli za uchimbaji wa madini nchini kwa mujibu wa kifungu cha 10 cha Sheria ya Madini, 2010. Wizara imeshiriki katika majadiliano na makampuni ya uchimbaji wa madini za Nyanzaga.

52. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kushiriki kuweka mifumo mbalimbali ili kuhakikisha kwamba utajiri na maliasilia za nchi unasaidia kuinua uchumi wa nchi na wananchi kwa ujumla. Wizara inashirikiana na Wizara mbalimbali kuandaa sera na miongozo mbalimbali ambapo katika

kipindi husika imeshirikiana na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara kuandaa Sera ya ushiriki wa wananchi katika miradi ya kimkakati (Local Content) pamoja na Sera ya uwekezaji.

XII. Kuboresha Utendaji na Maendeleo ya Rasilimali Watu iliyo chini ya Wizara

53. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Wizara imeendelea kusimamia na kuboresha maslahi ya watumishi na utendaji kazi katika kutekeleza majukumu yake. Katika kipindi hicho Wizara ya Katiba na Sheria iliajiri mtumishi mpya mmoja **(1)** na watumishi wawili **(2)** walipandishwa vyeo. Aidha, kwa upande wa Taasisi zilizo chini ya Wizara, zimeendelea kusimamia maendeleo ya rasilimaliwatu kama ifuatavyo: -

- i. Tume ya Utumishi wa Mahakama iliajiri jumla ya watumishi **45** wa kada mbalimbali kwa kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 ikilinganishwa na idadi ya ajira ya watumishi **239** wa kada mbalimbali kwa kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021. Vilevile, vikao vinne **(4)** vilifanyika kushughulikia masuala mbalimbali ikiwemo Uteuzi wa Naibu Wasajili **25** wa Mahakama Kuu ya Tanzania kwa ajili ya kuimarisha utendaji wa Mahakama; Kushughulikia mashauri **21** ya kinidhamu ambapo Mahakimu saba **(7)** walistaafishwa kwa manufaa ya umma; watumishi watano **(5)** wasio Mahakimu walifukuzwa kazi na Mahakimu tisa **(9)** walirejeshwa kazini. Aidha, mtumishi mmoja **(1)** wa Sekretarieti ya Tume alipandishwa cheo na mtumishi mmoja **(1)** aliteuliwa kuwa Mkurugenzi wa Utawala na Rasilimaliwatu;

- ii. Ofisi ya Taifa ya mashtaka iliajiri watumishi wapya wanne **(4)**, mtumishi mmoja **(1)** alithibitishwa kazini na watumishi **19** walipandishwa vyeo;
- iii. Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali iliajiri watumishi wapya wawili **(2)**, watumishi wawili **(2)** walithibitishwa kazini, mtumishi mmoja **(1)** alipandishwa cheo;
- iv. Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali iliajiri watumishi wapya **23**, watumishi **8** walithibitishwa cheo na mtumishi mmoja **(1)** alipandishwa cheo;
- v. Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora iliajiri watumishi wapya watano **(5)**, watumishi wawili **(2)** walithibitishwa vyeo na watumishi wawili **(2)** walipata uteuzi kuwa Katibu Mtendaji na Naibu Katibu Mtendaji;
- vi. Chuo cha uongozi wa Mahakama Lushoto kiliajiri watumishi wapya wawili **(2)**, mtumishi mmoja **(1)** alithibitishwa cheo na mtumishi mmoja **(1)** alipata uteuzi kuwa Mkuu wa Idara ya Mafunzo ya Sheria;
- vii. Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania kilipandisha cheo watumishi tisa **(9)**; na
- viii. Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu ili wathibitisha vyeo watumishi sitini na saba **(67)**, watumishi watatu **(3)** walipandishwa vyeo, watumishi wawili **(2)** walisimamishwa kazi na watumishi watatu **(3)** waliteuliwa katika nyadhifa za Kabidhi Wasii Mkuu, Naibu Kabidhi Wasii Mkuu na Meneja wa Usajili.

54. Mheshimiwa Spika, jumla ya watumishi **1,579** kwa Wizara na Taasisi zake walipatiwa mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi. Maelezo ya kina kuhusu maendeleo ya Rasilimaliwatu yameoneshwa katika **Kiambatisho F.**

XIII. Kushughulikia urejeshwaji wa wahalifu na masuala ya ushirikiano wa kimataifa kwenye makosa ya jinai

55. Mheshimiwa Spika, Tanzania imeendelea kushirikiana na mataifa mengine katika kupambana na kusimamia kurejeshwa kwa watuhumiwa wa uhalifu katika nchi walikofanya kosa. Wizara kwa kushirikiana na wadau imeandaa mkataba wa urejeshwaji wa Wahalifu na ushirikiano katika masuala ya mashauri ya jinai baina ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Kenya. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Wizara ilipokea na kushughulikia maombi matano (**5**) ya kuwarejesha wahalifu wa makosa ya jinai waliokimbilia nchini kutoka katika mataifa ya Zimbabwe (**2**), Malawi (**1**), Uturuki (**1**) na Kenya (**1**). Lengo la kurejesha waharifu hao ni kuimarisha ushirikiano wa kisheria na mataifa mengine katika masuala ya jinai na kudhibiti watuhumiwa wa uhalifu kukimbilia katika mataifa mengine.

XIV. Kuratibu shughuli za Taasisi, Mipango na Miradi chini ya Wizara

(a) Kuimarisha Uendeshaji wa Mafunzo Endelevu na Elekezi ya Kimahakama na Kisheria

56. Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha watumishi wa Mahakama na wa sekta ya sheria wanakuwa na ujuzi na weledi wa kutosha katika kutimiza wajibu wao kwa ufanisi, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama, Lushoto imeendelea kuratibu na kutoa mafunzo endelevu na

elekezi ya Kimahakama kwa watumishi wa Mahakama na wadau wa sekta ya sheria nchini. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Chuo kimeratibu mafunzo yafuatayo;

(i) Mafunzo endelevu: Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto imeendelea kuwajengea uwezo jumla ya wasaidizi wa sheria wa Majaji **84** kwenye eneo la kufanya utafiti wa kisheria ili waweze kuwasaidia majaji ipasavyo katika kutoa haki. Vilevile, jumla ya Mahakimu **200** walipatiwa mafunzo kuhusu uendeshaji wa mashauri ya rushwa na urejeshaji mali zilizopatikana kwa njia ya uhalifu na Mahakimu **36** walipatiwa mafunzo kuhusu uendeshaji wa mashauri yanayohusu ukatili wa kijinsia, na usafirishaji haramu wa binadamu. Chuo kwa kushirikiana na Mahakama kimekuwa kikiendesha mafunzo kwa njia ya mtandao kwa lengo la kuwafikia watumishi wengi na kutoa fursa ya kubadilishana uzoefu. Katika kipindi husika jumla ya Mahakimu **100** waliokasimiwa mamlaka ya ziada na Jaji Mkuu ya kusikiliza mashauri ambayo yanaangukia kwenye mamlaka ya Mahakama Kuu ya Tanzania walipatiwa mafunzo endelevu na kupata fursa ya kubadilishana uzoefu wa namna mamlaka hayo yanavyotumika pamoja na kujadili changamoto na namna ya kuboresha usikilizaji wa mashauri. Aidha, Chuo kiliratibu mafunzo kwa njia ya mtandao kwa majaji, wasajili na Mahakimu wengine wa ngazi mbalimbali wapatao **150** yaliyolenga utekelezaji wa sheria ya wosia na usimamizi wa mirathi pamoja na kubadilishana uzoefu.

(ii) Mafunzo elekezi: Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto iliendelea kutoa mafunzo elekezi kwa Mahakimu wapya **35**,

Manaibu Wasajili wapya **25**, Watendaji wa Mahakama wa kanda na miko wa wapya **11** pamoja na Wakurugenzi wasaidizi **watatu 3**, mafunzo ya udalali wa mahakama kwa washiriki **30** na wasambazaji nyaraka za Mahakama **16**. Katika kipindi husika chuo kwa kushirikiana na Mahakama ya Tanzania kupitia ufadhili wa Shirika la UNICEF kiliendesha Mafunzo kwa Wadau wa Haki Mtoto Kanda ya Kigoma wapatao **40** waliojumuisha Mahakimu **15** kutoka Mahakama Kuu Kanda ya Kigoma, Mahakimu **15** kutoka kanda ya Tabora, Maafisa Ustawi wa Jamii watano (**5**), Waendesha Mashtaka watatu (**3**) kutoka Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na Waendesha Mashtaka wawili (**2**) kutoka jeshi la Polisi. Mahakimu walioshiriki ni wale wenye mamlaka ya kusikiliza mashauri ya mtoto kutoka Mahakama za wilaya na baadhi ya mahakimu wa Mahakama za mwanzo kutoka kanda zilizotajwa.

57. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 mpaka Machi, 2022, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto imeratibu ushiriki wa maafisa mbalimbali kutoka Mahakama ya Tanzania na Chuo kwenye vikao na mafunzo yaliyoendesha na wadau kama ifuatavyo:-

- (i). Mkutano wa wadau (*High Level symposium*) wa utoaji haki jinai na ulinzi kwa mashahidi, wahanga na washtakiwa ulioendesha na Mahakama ya Tanzania kwa kushirikiana na Mahakama ya Uingereza kupitia Taasisi ya Majaji Wastaafu iitwayo *Slynn Foundation* chini ya ufadhili wa Programu ya Kitaifa ya Kuzijengea Uwezo Taasisi zinazohusika na Kupambana na Rushwa (BSAAT).
- (ii). Mafunzo juu ya Uelewa wa utendaji kazi wa Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki, Utawala wa sheria na Utawala bora. Mafunzo haya

yaliendeshwa na Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki kwa kushirikiana na *Centre for Public Interest Law* na *Ford Foundation* kwa majaji wa mahakama ya Rufani watatu (3), majaji wa mahakama kuu watatu (3) na Naibu Wasajili saba (7).

58. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka wa masomo 2021/22 Chuo kimedahili wanafunzi wapya **870** wa Astashahada na Stashahada ya sheria (wanawake **412** na wanaume **458**). Kwa upande wa Astashahada ya sheria waliodahiliwa ni **492** (wanawake **224** na wanaume **268**) na Stashahada ya sheria mwaka wa kwanza ni **378** (wanawake **188** na wanaume **190**). Aidha, wanachuo wanaoendelea na Stashahada mwaka wa pili ni **231** (wanawake **137** na wanaume **94**). Jumla ya wanafunzi wote wa Chuo waliodahiliwa katika Astashahada na Stashahada ya sheria kwa mwaka wa masomo 2021/2022 ni **1,101** (wanawake **549** na wanaume **552**) ikilinganishwa na udahili wa jumla ya wanafunzi **944** (wanaume **420** na wanawake **524**) katika mwaka wa masomo 2020/2021 sawa na ongezo la asilimia **17**.

59. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto imeendelea kusimamia haki za mtoto kwa kuandaa na kuzindua Kitabu cha Mkusanyiko wa Mashauri ya Watoto na Taarifa ya Tathmini ya Mafunzo ya Haki za Watoto kwa wadau wa haki za Watoto kwa ajili ya kurahisha rejea kuhusu mwenendo wa mashauri ya watoto.

(b) Kuimarisha Uendeshaji na Usimamizi wa Utoaji wa Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo

60. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania imeendelea kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa mafunzo ya uanasheria kwa vitendo. Katika kipindi cha

Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Taasisi imedahili jumla ya wanafunzi **1,507** sawa na ongezeko la asilimia **0.5** ya lengo la udahili wa wanafunzi **1,500**. Aidha, katika kipindi husika, Taasisi imetunuku vyeti kwa wahitimu **293** wanaostahili kusajiliwa kuwa mawakili na kufanya idadi ya wahitimu waliopata mafunzo kupitia Taasisi hiyo tangu kuanzishwa kwake mwaka 2007 kufikia **7,561**.

(c) Miradi ya Maendeleo Inayotekelezwa na Wizara

61. Mheshimiwa Spika, Wizara na Taasisi zake imeendelea kubuni na kutekeleza miradi ya maendeleo ili kufanikisha utekelezaji wa majukumu yake. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara na Taasisi zake imeendelea kutekeleza miradi ifuatayo:

i. Mradi wa Kujenga Mfumo Endelevu wa Kupambana na Rushwa.

Mradi huu una lengo la kupunguza athari za rushwa ambazo ni kikwazo cha maendeleo na kupambana na umaskini nchini. Mradi huu unatekelezwa na Wizara ya katiba na Sheria, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mahakama ya Tanzania na Ofisi ya Taifa ya Mashtaka. Kazi zilizofanyika katika kipindi hicho ni pamoja na kutoa mafunzo kwa Mahakimu Wakazi **200** kuhusu uendeshaji wa mashauri ya rushwa na urejeshwaji mali; kuandaa Rasimu ya Mwongozo wa Upelelezi na Uendeshaji wa Mashauri ya Rushwa na mashauri mengine (*Standard Operating Procedures – SOPs*); kufanya mapitio ya majalada **55** ya mashauri ya rushwa kwa Wakuu wa Mashitaka wa Mikoa mitano (**5**) ya Dar es Salaam, Dodoma, Arusha, Mbeya na Mwanza kwa lengo la kuwajengea uwezo kwa vitendo na kuimarisha mifumo ya kupambana na rushwa; na kufanya

ufuatiliaji na tathmini za Programu ya Kujenga Mfumo Endelevu wa Kupambana na Rushwa Tanzania.

ii. Mradi wa Haki Mtandao (e-Justice).

Mradi huu unalenga kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika utoaji wa huduma za kisheria na upatikanaji haki. Aidha, mradi huu unalenga kuunganisha mifumo ya taasisi za utoaji haki kwa njia za kielektroniki ili kuongeza ufanisi, kuharakisha upatinaji wa haki na kupunguza gharama za upatikanaji wa huduma hizo. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 mradi umetetekeleza kazi ya usanifu wa mfumo wa kielektroniki wa uangalizi na usimamizi wa utajiri wa maliasilia za nchi. Mfumo huu utawezesha usajili wa Mikataba iliyoingwiwa na taasisi za Serikali, utambuzi wa maliasilia zote nchini na uwekezaji uliofanyika.

iii. Mradi wa Kuboresha Uwajibikaji wa Kitaasisi katika kupambana na Rushwa na kuongeza Wigo wa Kuifikia Haki.

Lengo la mradi huu ni kuimarisha mazingira ya wananchi kuifikia haki hususan wanawake na watoto pamoja na kuimarisha mapambano dhidi ya rushwa. Kazi zilizofanyika katika kipindi cha Julai 2021 hadi Machi, 2022 ni pamoja na: Kuwezesha utoaji wa huduma ya Msaada wa kisheria ambapo katika maadhimisho ya Wiki ya Msaada wa Kisheria yaliyofanyika nchi nzima jumla ya wananchi **1,455,566** (wanawake **529,079**, wanaume **514,051** na watoto **412,436**) walipatiwa huduma ya msaada wa kisheria.

iv. Mradi wa kisekta unaofadhiliwa na Shirika la Umoja wa Mataifa la Kuhudumia Watoto.

Mradi huu unatekeleza Mkakati wa Haki Mtoto wa mwaka 2020/2021 - 2024/2025 pamoja na kuimarisha usajili wa matukio Muhimu ya Binadamu na Takwimu, hususan usajili wa vizazi. Kazi zilizofanyika ni pamoja na Kusajili Vizazi kwa jumla ya watoto **573,888** kupitia Mpango wa Usajili wa Watoto wa Umri Chini ya Miaka Mitano, katika Mkoa ya Mwanza, Rukwa na Katavi na usajili wa vifo **480** katika Mkoa wa Songwe.

v. Mradi wa Uimarishaji wa Upatikanaji Haki za Kisheria Ulinzi wa Haki za Binadamu Tanzania.

Mradi huu unafadhiliwa na Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP). Mradi huu unalenga kuimarisha uwezo wa taasisi za Umma na Asasi za Kiraia (AZAKI) katika kulinda na kutetea haki za binadamu. Kupitia mradi huu Katika eneo la uchunguzi, Tume ilifanya chunguzi maalum tano (5) kuhusu migogoro wa ardhi, matumizi mabaya ya madaraka na mazingira mkoani Dodoma, Morogoro, Tabora, Shinyanga na Manyara. Uchunguzi wa malalamiko haya unaendelea. Kupitia chunguzi hizi, Tume imeweza kusaidia wananchi kutatua kero zinazowakabili na kuzishauri mamlaka za Serikali namna ya kuzingatia masuala ya utawala bora.

vi. Mradi wa Ujenzi wa Ofisi za Taasisi zilizokuwa Chini ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

Katika kipindi husika, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imekamilisha taratibu za awali za ujenzi wa Ofisi Jumuishi katika mkoa wa Mwanza, ambapo mkandarasi ameshapatikana na ujenzi unatarajiwa kuanza mwezi Juni 2022.

62. Mheshimiwa Spika, Mchanganuo wa fedha za Miradi ya Maendeleo zilizopitishwa katika mwaka wa fedha 2021/2022 na kupokelewa na Wizara na Taasisi katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 umeambatishwa kwenye **KIAMBATISHO G.**

E. UTEKELEZAJI WA ILANI YA CHAMA CHA MAPINDUZI YA MWAKA 2020 HADI MWAKA 2025

63. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutekeleza azma ya Serikali ya Awamu ya sita ya kuhakikisha kwamba inawajibika ipasavyo kwa wananchi kupitia utekelezaji wa Ilani ya Chama Cha Mapinduzi, ahadi na maelekezo mbalimbali ya viongozi wa kitaifa. Miongoni mwa ahadi hizo ni pamoja na kuendeleza vita dhidi ya rushwa na ubadhirifu wa mali ya umma; kukuza, kulinda na kuhifadhi haki za binadamu na kuendeleza utawala wa sheria; na kuimarisha mfumo wa utoaji haki. Katika kipindi cha Julai 2021 hadi Machi, 2022 Wizara katika utekelezaji wa majukumu yake imetekeleza maelekezo mbalimbali ya Ilani ikiwa ni pamoja na yafuatayo:

I. Kuendeleza Mapambano Dhidi ya Rushwa na Ubadhirifu wa Mali ya Umma

64. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022, Wizara imechukua hatua mbalimbali za kuimarisha mapambano dhidi ya rushwa na ubadhirifu wa mali ya umma. Hatua hizo ni pamoja na kuimarisha uwezo wa Mahakama ya Makosa ya Rushwa na Uhujumu Uchumi kusikiliza mashauri yanayohusu makosa hayo. Kwa kipindi cha Julai 2021- Machi, 2022 kulikuwa na Jumla ya mashauri **46**. Kati ya mashauri hayo, **21** yalikuwepo mwanzoni mwa Julai 2021 na mashauri mapya **25** yalifunguliwa katika mahakama hiyo. Hadi Machi, 2022 mashauri

20 yamehitimishwa na mashauri 26 yanaendelea kusikilizwa.

II. Kuchukua Hatua za Kupunguza Mlundikano wa Mashauri Mahakamani

65. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi kufikia Machi, 2022, Mlundikano wa mashauri umepungua kwa asilimia 26 kutoka mashauri 9,399 mwezi Machi 2021 hadi Mashauri 6,994 mwezi Machi, 2022. Hatua zilizochukuliwa ili kupunguza mlundikano wa mashauri ni pamoja na kufuta mashauri yasiyokuwa na ushahidi; kutumia mfumo wa kumaliza mashauri kwa njia ya makubaliano na majadiliano (*plea bargaining*); kuimarisha mfumo wa ufifishaji wa makosa; kutumia mahakama zinazotembea na mikutano mtandao (video conference) katika kuendesha mashauri; na kutekeleza mkakati wa kumaliza mashauri ya muda mrefu.

III. Kuhakikisha Huduma Bora za Sheria Zinapatikana Kwa Wakati na Gharama Nafuu kwa Kuongeza Wataalam, Miundombinu, Vitendea Kazi na Kusogeza Huduma Karibu na Wananchi

66. Mheshimiwa Spika, Jumla ya Mahakama za Mwanzo tatu (3) zilikamilika katika kipindi cha kuanzia mwezi Julai, 2021 hadi Machi, 2022 ambazo ni za matiri (Mbinga), Hydrom (Mbulu) na Kibaigwa (Kongwa). Vilevile, mahakama inaendelea na ujenzi wa mahakama za mwanzo katika maeneo ya Mlimba na Mang'ula (Morogoro) Chanika (Dar es Salaam), Kabanga (Ngara), Nyakibimbiri (Bukoba) na Kimbe (Kilindi). Mahakama inaendelea na Mpango wa ujenzi wa Mahakama za Mwanzo 60 katika Kata ambazo zipo Makao Makuu ya Tarafa ili kusogeza huduma ya utoaji haki karibu na Wananchi.

IV. Kuimarisha Mfumo wa Wasajili Wasaidizi Katika Halmashauri zote Ili Kuwezesha Uratibu na Utoaji wa Msaada wa Kisheria Kwa Wananchi, Ikiwemo Msaada Wa Huduma za Kisheria Katika Masuala ya Mirathi na Ndoa.

67. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara imezindua Kamati za Uratibu wa Wadau wa Msaada wa Kisheria katika mikoa ya Katavi, Mtwara, Dar es Salaam, Mara, Mbeya, Ruvuma, Lindi, Manyara, Mwanza na Mbeya na hivyo kufanya jumla ya mikoa **18** kuwa na kamati za uratibu wa masuala ya huduma za msaada wa kisheria. Kamati hizi zinarahisisha upatikanaji wa watoa huduma kwani wadau wote wa msaada wa kisheria wanakutana na hivyo kuimarisha ushirikiano katia kutekleza majukumu yao.

V. Kuimarisha Matumizi ya Lugha ya Kiswahili Katika Kutoa Huduma za Kimahakama na Kwenye Uandishi wa Nyaraka za Kisheria

68. Mheshimiwa Spika, Idadi ya Sheria kuu zilizokamilika kutafsiriwa kutoka lugha ya Kiingereza kuwa Kiswahili hadi kufikia Machi, 2022 ni **212** ambazo zilitafsiriwa kupata Rasimu ya Kwanza. Aidha, kupitia wasaidizi wa kisheria na watoa huduma za msaada wa kisheria, elimu kwa jamii kwa lugha ya Kiswahili na lugha za maeneo mahsusni imeendelea kutolewa kwa lengo la kujenga uelewa zaidi kwa jamii katika masuala mbalimbali ya kisheria. Lengo ni kuwezesha wananchi kusimamia na kulinda haki zao kwa kufahamu sheria.

VI. Kujenga Mifumo ya TEHAMA ya Kuendelea Kuhimiza Matumizi yake Katika Utoaji Haki

69. Mheshimiwa Spika, Wizara pamoja na taasisi **sita (6)** ambazo ni (Mahakama, Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu), Tume ya Utumishi wa Mahakama, Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo, Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali) kati ya Taasisi **10** vimeimarisha matumizi ya TEHAMA katika utoaji haki ikiwemo wananchi kuweza kufungua na kufuatilia malalamiko; kuwasilisha maombi ya nyongeza ya muda, usajili wa waendesha maridhiano, majadiliano, usuluhishi na upatanishi; kuwezesha kufungua mashauri kwa njia ya kielektroniki; kusajili vizazi, vifo na bodi za wadhamini kielektroniki; kusajili, kutambua na kusimamia madalali wa Mahakama na kutoa mrejesho wa huduma zitolewazo na Mahakama kupitia simu janja.

F. MWENENDO WA BAJETI NA FEDHA ZILIZOPOKELEWA NA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2021/2022

(i) Makusanyo ya Maduhuli

70. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka wa fedha 2021/2022 Wizara ilipanga kukusanya maduhuli ya jumla ya **Shilingi 12,672,599,000.00** kutoka kwenye vyanzo mbalimbali vya mapato ambavyo ni pamoja na; ada za watoa huduma ya utatuzi wa migogoro kwa njia ya majadiliano, maridhiano, upatanishi na usuluhishi; ada za watoa huduma ya msaada wa kisheria; ada za kusajili mashauri, ada za mawakili na faini zinazotokana na mashauri mbalimbali pamoja na pango la ofisi. Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara ilikusanya jumla ya **Shilingi 6,018,450,524.81** sawa na asilimia **47** ya lengo la makusanyo

yaliyopangwa. Mchanganuo wa maduhuli kwa kila Fungu ni kama unavyoonekana kwenye **Jedwali Na. 1.**

JEDWALI Na. 1 Mchanganuo wa maduhuli yaliyokusanywa kwa kila Fungu kwa kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022

Mafungu	KIASI KILICHODHINISHWA (SH)	KIASI KILICHOKUSANYWA JULAI 2021-MACHI 2022 (SH)
Fungu 12	-	-
Fungu 16	-	-
Fungu 19	-	-
Fungu 35	56,400,000.00	56,400,000.00
Fungu 40	12,571,199,000.00	5,921,836,129.00
Fungu 41	45,000,000.00	40,214,395.81
Fungu 55	-	-
Fungu 59	-	-
JUMLA	12,672,599,000.00	6,018,450,524.81

(ii) Bajeti Iliyoidhinishwa

71. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2021/2022 Wizara ya Katiba na Sheria iliidhinishwa na Bunge jumla ya **Shilingi 231,693,745,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Miradi ya maendeleo. Kati ya hizo **Shilingi 79,599,030,000** ni kwa ajili ya mishahara ya Watumishi, **Shilingi 99,178,885,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na **Shilingi 52,915,830,000** ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Kati ya fedha za Maendeleo jumla ya **Shilingi 44,100,000,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 8,815,830,000** fedha za nje.

(iii) Fedha zilizopokelewa na Wizara na Taasisi

72. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi, 2022 Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 194,115,559,872.30** sawa na **asilimia 84** ya **Shilingi 231,693,745,000** zilizoidhinishwa katika mwaka wa fedha 2021/2022. Kati ya hizo **Shilingi 63,868,833,607.27** ni mishahara na **Shilingi 81,691,778,331.58** ni matumizi mengineyo. Fedha za maendeleo zilizopokelewa ni **Shilingi 49,616,082,804.44** ambazo zinajumuisha **Shilingi 22,135,756,234.90** fedha za ndani na **Shilingi 27,480,326,569.54** ni fedha za nje. Ongezeko la fedha za nje zilizopokelewa limetokana na Mfuko wa Mahakama kupokea kiasi cha **Shilingi 22,901,711,761.54** ambazo zilitokana na Mkataba wa Benki ya Dunia na Serikali ambapo kiasi hicho cha fedha kiliongezeka wakati wa utekelezaji wa bajeti ya mwaka wa fedha 2021/22. Muhtasari wa mchanganuo wa Bajeti iliyoidhinishwa umeoneshwa kwenye **Jedwali Na. 2** na kiasi cha fedha zilizopokelewa na Wizara na Taasisi hadi Machi, 2022 zimeoneshwa kwenye **KIAMBATISHO H.**

**JEDWALI: Na. 2: Muhtasari wa Bajeti na Fedha zilizopokelewa kwa
Wizara na Taasis kwa Kipindi cha Julai, 2021 hadi Machi 2022**

Na.	Matumizi	Bajeti iliyoidhinishwa	Kiasi kilichopokelewa Hadi Machi, 2022	Asilimia ya kiasi kilichopokelewa hadi kufikia Machi, 2022
1.	Mishahara ya watumishi	79,599,030,000	63,129,965,237	79%
2.	Matumizi mengineyo	99,178,885,000	81,369,511,831	82%
3.	Miradi ya Maendeleo (Ndani)	44,100,000,000	22,135,756,235	50%
4.	Miradi ya Maendeleo (Nje)	8,815,830,000	27,480,326,570	312%
JUMLA		231,693,745,000	194,115,559,872	84%

G. MAFANIKIO YALIYOPATIKANA

73. Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa majukumu ya Wizara katika kipindi cha Julai 2021 hadi Machi 2022 ulikuwa na mafanikio yafuatayo:-

- i. Kuimarisha mfumo wa utoaji haki nchini kwa kuanza kutumia lugha ya Kiswahili katika uandishi wa sheria na shughuli za utoaji haki mahakamani;
- ii. Kuongezeka kwa wigo wa mfumo wa utoaji haki kwa kuwawezesha Mwakili kuanza kutoa huduma za uwakili katika Mahakama za Mwanzo;
- iii. Kuimarisha mfumo wa utatuzi wa migogoro nje ya mahakama kwa

- kutumia njia mbadala ambazo ni; majadiliano, maridhiano, upatanishi na usuluhishi;
- iv. Uteuzi wa Majaji tisa (**9**) wa Mahakama ya Rufani na Majaji **21** wa Mahakama Kuu na kufanya jumla ya idadi ya Majaji wa Mahakama ya Rufani kufikia **24** na Majaji wa Mahakama Kuu kufikia **82** na Mahakimu **245**;
 - v. Uteuzi wa Kabidhi Wasii Mkuu na Naibu Kabidhi Wasii Mkuu na hivyo kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu;
 - vi. Kuendelea na matumizi ya lugha ya Kiswahili katika Shughuli za mahakama na uandishi wa nyaraka za Kisheria ambao umeongeza uelewa wa sheria kwa wananchi na hivyo kurahisisha upatikanaji wa haki kwa wakati na kwa gharama nafuu;
 - vii. Kuunganishwa kwa Mfumo wa Wakala wa Usajili, Ufilisi na Udhamini na Mahakama ambapo imerahisisha upatikanaji wa taarifa za talaka na watoto wa kuasili kwa njia ya mtandao;
 - viii. Tanzania kupitia Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu kuwa kinara wa Usajili wa matukio muhimu ya binadamu katika ukanda wa Afrika kupitia tangazo la Umoja wa Afrika mwaka 2021;
 - ix. Kuimarika na kuboreshwa kwa utoaji wa mafunzo ya uanasheria kwa vitendo nchini na mafunzo ya uongozi wa mahakama;
 - x. Kuendelea kuimarika kwa matumizi ya TEHAMA katika utoaji wa huduma;
 - xi. Kuiwakilisha Serikali katika mashauri ya madai na usuluhishi kulikowezesha kuokoa kiasi cha Shilingi **bilioni 236.6**; na
 - xii. Kutoa taarifa kwa nchi wanachama wa Umoja wa Mataifa na Ulimwengu kwa ujumla kuhusu jitihada za Serikali ya Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania katika kukuza, kuheshimu na kulinda haki za kisiasa, kiraia, kiuchumi, kiutamaduni na kijamii.

H. CHANGAMOTO ZILIZOJITOKEZA

74. Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa majukumu, Wizara ilikabiliwa na changamoto mbalimbali kama ifuatavyo: -

- i. Kukosekana kwa ulinzi na usalama kwa watoa taarifa na mashahidi. Hali hii inasababisha watoa taarifa na mashahidi kusita au kutokutoa ushirikiano unaohitajika kwa vyombo vya haki jinai katika kutoa taarifa za uhalifu kwa kuhofia usalama wao;
- ii. Kuongezeka kwa uhitaji wa Wananchi kuelewa wajibu wao katika kudai haki zao za kijamii na kiraia ikilinganishwa na uwezo uliopo;
- iii. Mirathi kuchukua muda mrefu kufungwa kutokana na wanufaika kuendeleza migogoro hata baada ya Mahakama kumteua Kabidhi Wasii Mkuu kuwa msimamizi wa mirathi;
- iv. Kuwepo kwa migogoro ndani ya Bodi za Wadhamini za Taasisi zisizo za Serikali zilizosajiliwa na Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu inayotokana na kugombania madaraka, maslahi binafsi na ubadhilifu wa mali; na
- v. Kutofungamanishwa kwa mfumo wa utoaji haki kunakoathiri upatikanaji wa haki, uendeshaji na usimamizi wa vyombo vingine vya utoaji haki.

I. MIKAKATI YA KUTATUA CHANGAMOTO

75. Mheshimiwa Spika, ili kutatua changamoto zilizotajwa hapo juu Wizara imeendelea kuchukua hatua mbalimbali ikiwa ni pamoja na:

- (i) Wizara inaratibu maandalizi ya kanuni za kutekeleza Sheria ya Kuwalinda mashahidi na Watoa taarifa za Uhalifu nchini;
- (ii) Kuendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu katiba na Sheria kupitia vyombo mbalimbali vya habari ikiwa ni pamoja kushirikisha Asasi za Kiraia ili kuongeza uelewa wa wananchi kuhusu haki na wajibu wao katika kupata haki zao.
- (iii) Kutoa elimu kwa wanufaika kuhusu taratibu za usimamizi na ufungaji ili mirathi iweze kufungwa kwa wakati na warithi kupata haki zao.
- (iv) Kuendelea kuhakikisha taasisi zilizosajiliwa zinaweka vipengele bayana katika katiba zake vitakavyotoa miongozo ya kuepusha migogoro katika Bodi za Wadhamini na kuendelea kutoa elimu kuhusu majukumu na wajibu wa Bodi za Wadhamini; na
- (v) Kuendelea kuboresha na kufungamanisha mifumo ya utoaji haki kwa vyombo vya utoaji haki nchini.

76. Mheshimiwa Spika, mafanikio yaliyopatikana ni juhudi za pamoja kati ya Wizara, Idara, Taasisi na wadau wa Sekta ya Sheria wakiwemo washirika wa maendeleo. Hivyo, nitumie fursa hii kutoa shukrani zangu za dhati kwa ushirikiano mzuri uliopo kati yetu na Washirika wa Maendeleo ikiwa ni pamoja na Benki ya Dunia, Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP), Shirika la Umoja wa Mataifa la Kuhudumia Watoto

(UNICEF), Shirika la Umoja wa Mataifa la Wanawake (UNWOMEN), Umoja wa Ulaya (EU), Shirika la Maendeleo la Kimataifa la Uingereza (FCDO), Mahakama ya Uingereza, Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki. Wadau wengine walioshiriki katika kuleta mafanikio ya Wizara ni pamoja na; Kampuni ya Simu ya TIGO ambayo imeipatia Ofisi ya Kabidhi Wasii Mkuu simu janja **1,046** kwa ajili ya usajili wa watoto chini ya umri wa miaka mitano (**5**) katika mikoa mitatu (**3**) ya Mwanza, Rukwa na Katavi na hivyo kufanya jumla ya mikoa iliyopokea simu janja kwa ajili ya shughuli za usajili kufikia **22**. Ni matumaini yangu kuwa, Kampuni hiyo itaendelea kuipatia simu janja mikoa minne (**4**) iliyobaki ya Tabora, Kigoma, Kagera na Dar es Salaam kufanikisha usajili wa watoto. Wizara inatambua na kuthamini uhusiano mzuri uliopo kati ya Serikali na wadau hao, na tutahakikisha kuwa ushirikiano huo unaimarishwa kwa maendeleo ya sekta ya sheria na taifa kwa ujumla.

J. MPANGO NA BAJETI YA WIZARA NA TAASISI ZAKE KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023

77. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2022/2023 Wizara na Taasisi zake itaendelea kuboresha utoaji wa huduma kwa umma ili kuendana na Dhima yake. Ili kufikia azma hiyo Wizara na Taasisi zake zimeainisha maeneo mahsusi ya kipaumbele na kuyawekea malengo na shabaha kwa ajili ya utekelezaji.

(a) Vipaumbele vya Wizara na Taasisi zake

78. Mheshimiwa Spika, Maeneo ya vipaumbele muhimu ambavyo Wizara na taasisi zake itakavyovitekeleza kwa mwaka wa fedha 2022/2023 ni ifuatavyo: -

- i. Kuendelea na kuanza kujenga vituo jumuishi vya Taasisi za Sheria Nchini;
- ii. Kuendelea na kuanza kujenga majengo ya Makao Makuu ya Wizara na taasisi zake katika mji wa Dodoma;
- iii. Kuendelea kutoa elimu kwa wananchi kuhusu masuala ya kikatiba na utawala wa sheria;
- iv. Kuendelea kuhuisha sheria mbalimbali ili kuimarisha uhuru na wajibu wa wananchi kushiriki katika shughuli za maendeleo na kukuza demokrasia na utawala wa Sheria;
- v. Kuimarisha mifumo ya uangalizi wa matumizi ya utajiri na maliasilia za nchi ili kuleta manufaa kwa wananchi na maendeleo ya Taifa kwa ujumla;
- vi. Kuendelea kuhamasisha matumizi ya njia mbadala za utatuzi wa migogoro ambazo ni usuluhishi, upatanishi, maridhiano na majadiliano ili kurahisisha na kuharakisha upatikanaji wa haki nchini;
- vii. Kuimarisha mifumo ya kuhamasisha, kuzingatia na kulinda haki za watu na haki za binadamu;
- viii. Kuendelea kuimarisha mifumo ya utoaji Haki nchini na kuhimiza matumizi ya TEHAMA katika Sekta ya Sheria;
- ix. Kuimarisha mifumo ya upatikanaji wa Huduma ya Msaada wa Kisheria nchini;
- x. Kutekeleza Programu ya Kutumia Lugha ya Kiswahili katika utoaji Haki Nchini;
- xi. Kuendelea na utekelezaji wa Mkakati wa Pili wa Taifa wa Haki Mtoto 2020/2021-2024/2025;
- xii. Kuendelea kuimarisha Usajili wa matukio muhimu ya binadamu na takwimu pamoja na shughuli za ufilisi na udhamini;

- xiii. Kuharakisha utatuzi wa mashauri ya kawaida na mkakati wa kumaliza mashauri ya muda mrefu (Backlog);
- xiv. Kuimarisha uwezo katika ukaguzi na usimamizi wa shughuli za Mahakama;
- xv. Kuendelea kutekeleza mpango wa ujenzi na ukarabati wa Majengo ya Mahakama katika ngazi mbalimbali;
- xvi. Kuendelea na ujenzi wa jengo la Makao Makuu ya Mahakama ya Tanzania ili kuhamia Dodoma;
- xvii. Kuimarisha maendeleo ya rasilimali watu, ikiwa ni pamoja na mafunzo, na nidhamu ya watumishi;
- xxviii. Kuongeza ushirikiano na wadau wa haki jinai ili kuharakisha huduma ya utoaji haki;
- xix. Kuendesha vikao vya kisheria vya Tume na mchakato wa Ajira ya watumishi wa Mahakama;
- xx. Kutoa Elimu kwa Umma kuhusu majukumu ya Tume na Kamati za Maadili ya Maafisa wa Mahakama ngazi ya Mikoa na Wilaya
- xxi. Kufanya Tafsiri, Uandishi na Urekebu wa sheria;
- xxii. Kutoa ushauri wa kisheria na kufanya Upekuzi na Marejeo ya Mikataba;
- xxiii. Kuimarisha uendeshaji mashtaka na usimamizi wa mashauri ya jinai;
- xxiv. Kuimarisha uratibu na usimamizi wa upelelezi wa makosa ya jinai;
- xxv. Kuimarisha mfumo wa utafishaji mali, usimamizi na urejeshwaji wa mali zinazohusiana na uhalifu;
- xxvi. Kuimarisha utekelezaji wa programu ya kutenganisha shughuli za Mashtaka na Upelelezi;
- xxvii. Kuratibu, kusimamia na Kuiwakilisha Serikali na Taasisi zake katika kuendesha mashauri ya madai na usuluhishi yaliyofunguliwa na au dhidi

- ya Serikali katika mahakama na mabaraza mbalimbali ndani na nje ya nchi;
- xxviii. Kufanya uchunguzi kuhusu masuala ya haki za binadamu na utawala bora;
- xxix. Kutoa elimu kwa Umma kuhusu masuala ya haki za binadamu na utawala bora;
- xxx. Kuimarisha mahusiano na Taasisi za Kitaifa, Kikanda na Kimataifa;
- xxxi. Kufanya tafiti kuhusu masuala ya haki za binadamu na utawala bora
- xxxii. Kufanya Tathmini ya utekelezaji wa sheria za Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya; na Mfumo wa Sheria unaosimamia Usafiri Majini.
- xxxiii. Kufanya Mapitio ya mifumo ya sheria za Usimamizi wa haki katika Mahakama za Mwanzo; Makosa ya uhujumu uchumi; na Usajili wa wadhamini.
- xxxiv. Kuimarisha maendeleo ya rasilimali watu na vitendea kazi.

(b)Makusanyo ya Maduhuli ya Serikali

79. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2022/2023 Wizara inatarajia kukusanya kiasi cha **Shilingi 12,676,201,000.00** ikiwa ni maduhuli ya Serikali, kama inavyoonekana kwenye **Jedwali Na. 3:-**

Jedwali Na. 3: Makadirio ya Maduhuli ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

Fungu 12	-	Sh.	0.00
Fungu 16	-	Sh.	0.00
Fungu 19	-	Sh.	0.00
Fungu 35	-	Sh.	60,000,000.00

Fungu 40	-	Sh.	12,571,199,000.00
Fungu 41	-	Sh.	45,000,000.00
Fungu 55	-	Sh.	2,000.00
Fungu 59	-	Sh.	0.00
JUMLA		Sh.	12,676,201,000.00

(c) Makadirio ya Fedha kwa ajili ya Kutekeleza Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

80. Mheshimiwa Spika, Ili kufanikisha utekelezaji wa majukumu yake, Wizara inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 272,768,278,800.00** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2022/2023. Kati ya Fedha hizo, **Shilingi 207,703,708,800.00** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **Shilingi 65,064,570,000.00** ni kwa ajili ya matumizi ya miradi ya maendeleo. Mchanganuo wa makadirio ya bajeti kwa mafungu nane (**8**) ya Wizara na taasisi zake ni kama ilivyooneshwa kwenye **Jedwali Na. 4: -**

Jedwali Na. 4: Mchanganuo wa Makadirio ya Bajeti kwa Wizara ya Katiba na Sheria na Mafungu yake kwa mwaka wa fedha, 2022/2023

Na.	Fungu la Matumizi	Bajeti 2022/23
1.	Mishahara ya watumishi	95,356,423,800.00
2.	Matumizi mengineyo	112,347,285,000.00
3.	Miradi ya Maendeleo	65,064,570,000.00
JUMLA		272,768,278,800.00

81. Mheshimiwa Spika, Kiasi hicho cha fedha kinaombwa kupitia mafungu ya bajeti yaliyo chini ya Wizara yafuatavyo: -

(i) Fungu 12: Tume ya Utumishi wa Mahakama

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	461,127,800.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	2,700,000,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	0
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	0
Jumla	- Sh.	3,161,127,800.00

(ii) Fungu 16: Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	2,928,360,000.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	6,942,981,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	4,000,000,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	500,000,000.00
Jumla	- Sh.	14,371,341,000.00

(iii) Fungu 19: Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	3,339,798,000.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	9,473,018,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	0
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	0
Jumla	- Sh.	12,812,816,000.00

(iv) Fungu 35: Ofisi ya Taifa ya Mashtaka

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	14,548,751,000.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	22,068,944,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	8,000,000,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	630,000,000.00
Jumla	- Sh.	45,247,695,000.00

(v) Fungu 40: Mfuko wa Mahakama

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	63,408,443,000.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	57,774,382,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	36,002,000,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	3,091,000,000.00
Jumla	- Sh.	160,275,825,000.00

(vi) Fungu 41: Wizara ya Katiba na Sheria

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	7,647,528,000.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	6,865,271,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	5,110,800,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	7,615,770,000.00
Jumla	- Sh.	27,239,369,000.00

(vii) Fungu 55: Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	2,292,096,000.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	4,098,680,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	0
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	115,000,000.00
Jumla	- Sh.	6,505,776,000.00

(viii) Fungu 59: Tume ya Kurekebisha Sheria

Matumizi ya Mishahara	- Sh.	730,320,000.00
Matumizi Mengineyo	- Sh.	2,424,009,000.00
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	- Sh.	0
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	- Sh.	0
Jumla	- Sh.	3,154,329,000.00
JUMLA KUU	SH.	272,768,278,800.00

82. Mheshimiwa Spika, maelezo ya kina na mchanganuo wa maombi ya fedha za bajeti ya kila Fungu umeainishwa kwenye vitabu vya Randama za mafungu husika ambavyo vimegawanywa kwa Waheshimiwa Wabunge kupitia Mfumo wa Kielektroniki wa Bunge.

83. Mheshimiwa Spika, kabla ya kuhitimisha hotuba yangu, naomba nitumie fursa hii kuwashukuru viongozi na watendaji wa Wizara na Taasisi zake kwa ushirikiano mkubwa wanaonipatia katika utekelezaji wa majukumu ya kila siku ya uwaziri. Hakika, ni kutokana na ushirikiano huo nimeweza kusimama leo hii mbele ya Bunge lako kueleza mafanikio,

mipango na mikakati tuliyonayo katika kuwahudumia wananchi. Hivyo, kipekee nimshukuru Mhe. Geophrey Mizengo Pinda (Mb.) Naibu Waziri wa Katiba na Sheria; Bi. Mary Gasper Makondo, Katibu Mkuu; Dkt. Khatibu Malimi Kazungu, Naibu Katibu Mkuu; Mhe. Prof. Ibrahimu Hamisi Juma, Jaji Mkuu wa Tanzania na Mwenyekiti wa Tume ya Utumishi wa Mahakama; Mhe. Jaji Dkt. Eliezer Mbuki Feleshi (Mb.), Mwanasheria Mkuu wa Serikali; Mhe. Mustapher Mohamed Siyani, Jaji Kiongozi wa Mahakama Kuu ya Tanzania; Prof. Elisante Ole Gabriel, Mtendaji Mkuu wa Mahakama ya Tanzania na Katibu wa Tume ya Utumishi wa Mahakama; Mhe. Wilbert Martin Chuma, Msajili Mkuu wa Mahakama ya Tanzania; Bw. Sylvester Anthony Mwakitalu, Mkurugenzi wa Mashtaka; Bw. Gabriel Pascal Malata, Wakili Mkuu wa Serikali; Bi. Angela Kemanzi Anatory, Kabidhi Wasii Mkuu na Mtendaji Mkuu wa Wakala wa Usajili Ufilisi na Udhadini; Mhe. Jaji Mstaafu wa Mahakama ya Rufani January Henry Msoffe, Mwenyekiti wa Tume ya Kurekebisha Sheria; Bw. Casmir Sumba Kyuki, Katibu Mtendaji wa Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania; Mhe. Jaji Mstaafu wa Mahakama Kuu ya Tanzania Mathew Mhina Mwaimu, Mwenyekiti Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora; Bw. Patience Kilanga Ntwina, Katibu Mtendaji wa Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora; Mhe. Jaji wa Mahakama ya Rufani Dkt. Paul Faustin Kihwelo, Mkuu wa Chuo cha Uongozi wa Mahakama Lushoto; Mhe. Jaji wa Mahakama Kuu Dkt. Benhaji Shaaban Masoud, Mkuu wa Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania; Wakurugenzi na Watumishi wote wa Wizara na Taasisi zake. Aidha, nawashukuru familia yangu ikiwa ni pamoja na mke wangu Bibi. Flora Ndumbaro na watoto wangu kwa ushirikiano wanaoendelea kunipatia kwa kunivumilia na kunitia moyo wakati ninapokuwa natekeleza majukumu yangu ya kulitumikia Taifa. Mwisho lakini sio mwisho kwa

umuhimu, naomba nichukue fursa hii kwa namna ya kipekee kabisa kuwashukuru Wapiga kura wa Jimbo langu la Songea Mjini kwa kuendelea kunipa ushirikiano katika shughuli za kuleta maendeleo ya jimbo letu.

84. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

KIAMBATISHO A**ORODHA YA MAGEREZA NA VITUO VYA POLISI VILIVYOKAGULIWA
KUANZIA JULAI, 2021 HADI MACHI, 2022**

NA.	MKOA	MAGEREZA YALIVYOKAGULIWA	VITUO VYA POLISI VILIVYOKAGULIWA	IDADI YA MAHABUSI WALIVYOKAGULIWA HURU
1	Arusha	2	5	2
2	Dodoma	6	11	37
3	Dar es Salaam	16	79	35
4	Geita	4	40	24
5	Iringa	5	15	70
6	Kagera	9	18	48
7	Katavi	3	20	24
8	Kigoma	3	10	5
9	Kilimanjaro	4	11	0
10	Lindi	8	5	2
11	Manyara	3	7	3
12	Mara	7	13	15
13	Mbeya	4	5	10
14	Morogoro	2	15	120
15	Mtwara	5	9	10
16	Mwanza	5	22	20
17	Njombe	3	15	5
18	Pwani	8	18	3
19	Rukwa	3	9	52
20	Ruvuma	3	8	5
21	Shinyanga	4	19	1
22	Simiyu	6	7	21
23	Singida	3	5	10
24	Songwe	2	3	61
25	Tabora	4	8	205
26	Tanga	7	14	21
	JUMLA	129	391	809

KIAMBATISHO B

MISWADA ILIYOANDALIWA KWA KIPINDI CHA JULAI, 2021 HADI MACHI, 2022

1. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 3) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 3) Act, 2021);
2. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 4) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 4) Act, 2021);
3. Sheria ya Marekebisho ya Sheria ya Jeshi la Zimamoto na Uokoaji (The Fire and Rescue Force (Amendment) Act 2021);
4. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 5) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 5) Act, 2021);
5. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 6) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 6) Act, 2021);
6. Sheria ya Ahueni za Biashara (The Trade Remedies Act);
7. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 7) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 7) Act, 2021)
8. Sheria ya Marekebisho ya Sheria ya Usalama Barabarani (The Road Traffic (Amendment) Act 2021;
9. Muswada wa Sheria ya Usimamizi wa Maafa, 2022;
10. Muswada wa marekebisho ya Sheria ya Kudhibiti Utakatishaji Fedha Haramu (The Anti Money Laundering Amendment Act); na
11. Muswada wa Nyongeza ya Matumizi (The Appropriation Supplement Act)

KIAMBATISHO C

MISWADA ILIYOPITISHWA KUWA SHERIA NA KUSAINIWA NA MHE. RAIS KUWA SHERIA NA KUTANGAZWA KWENYE GAZETI LA SERIKALI

1. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 3) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 3) Act, 2021);
2. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 4) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 4) Act, 2021);
3. Sheria ya Marekebisho ya Sheria ya Usajili wa Wahasibu na Wakaguzi ya mwaka 2021 (The Accountants and Auditors Registration (Amendment) Act, 2021);
4. Sheria ya Marekebisho ya Sheria ya Jeshi la Zimamoto na Uokoaji (The Fire and Rescue Force (Amendment) Act 2021);
5. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 5) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 5) Act, 2021);
6. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 6) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 6) Act, 2021);
7. Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na 7) ya mwaka 2021 (The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 7) Act, 2021);
8. Muswada wa marekebisho ya Sheria ya Kudhibiti Utakatishaji Fedha Haramu (The Anti Money Laundering Amendment Act);
9. Muswada wa Nyongeza ya Matumizi (The Appropriation Supplement Act)

KIAMBATISHO D**ORODHA YA SHERIA ZILIZOTAFSIRIWA KWA HATUA YA RASIMU YA KWANZA KUTOKA LUGHA YA KINGEREZA KUWA LUGHA YA KISWAHILI HADI KUFIKIA MACHI, 2022**

Na.	Jina la Sheria	Sura Na.
1.	Sheria ya Adhabu ya Viboko	17
2.	Sheria ya Ardhi	113
3.	Sheria ya Ardhi ya Vijiji	114
4.	Sheria ya Barabara	167
5.	Sheria ya Baraza la Kiswahili la Taifa	52
6.	Sheria ya Baraza la Michezo la Taifa	49
7.	Sheria ya Baraza la Sanaa la Taifa	204
8.	Sheria ya Baraza la Taifa la Mitihani Tanzania	107
9.	Sheria ya Baraza la Taifa la Ujenzi	162
10.	Sheria ya Benki Kuu	197
11.	Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha	342
12.	Sheria ya Bodi ya Filamu na Michezo ya Kuigiza	230
13.	Sheria ya Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu	178
14.	Sheria ya Bodi ya Utalii Tanzania	364
15.	Sheria ya Bodi za Paroli	200
16.	Sheria ya Chama cha Mwakili Tanganyika	307
17.	Sheria ya Chama cha Msalaba Mwekundu Tanzania	66
18.	Sheria ya Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere	93
19.	Sheria ya Chuo cha Uongozi wa Mahakama - Lushoto	405
20.	Sheria ya Dawa na Vifaa Tiba	219
21.	Sheria ya Elimu	353
22.	Sheria ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi (VETA)	82
23.	Sheria ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro	284
24.	Sheria ya Fedha za Kigeni	271
25.	Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa	290
26.	Sheria ya Fedha za Umma	348
27.	Sheria ya Gharama za Uchaguzi	278
28.	Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki	218
29.	Sheria ya Hati za Makubaliano	26
30.	Sheria ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu,	146
31.	Sheria ya Hospitali ya Benjamini Mkapa	
32.	Sheria ya Huduma kwa Jamii	291

33.	Sheria ya Huduma za Habari	229
34.	Sheria ya Jeshi la Polisi na Polisi Wasaidizi	322
35.	Sheria ya Jeshi la zimamoto na Uokoaji	427
36.	Sheria ya Jumuiya	337
37.	Sheria ya Kamisheni za Uchunguzi	32
38.	Sheria ya Kanuni ya Adhabu	16
39.	Sheria ya Karadha	14
40.	Sheria ya Kinga na Upendeleo wa Kidiplomasia na Kikonseli	356
41.	Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki za Bunge	296
42.	Sheria ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya	95
43.	Sheria ya Kudhibiti Vinasaba vya Binadamu	73
44.	Sheria ya Kulinda Watoa Taarifa na Mashahidi	446
45.	Sheria ya Kuongeza Hukumu	7
46.	Sheria ya Kuratibu Usajili na Usimamizi wa Maabara Binafsi za Afya	136
47.	Sheria ya Kuzuia na Kuthibiti VVU na Ukimwi	431
48.	Sheria ya Kuzuia Ugaidi	19
49.	Sheria ya Kuzuia Usafirishaji Haramu wa Binadamu,	432
50.	Sheria ya Maadili ya Viongozi wa Umma	398
51.	Sheria ya Mabaraza Maalumu	126
52.	Sheria ya Madaktari wa Mifugo	319
53.	Sheria ya Madaktari, Madaktari wa Meno na Wataalam wa Afya Shirikishi	152
54.	Sheria ya Madini	123
55.	Sheria ya Maeneo na Sehemu Zinazolindwa	74
56.	Sheria ya Mafao ya Hitimisho la Kazi	225
57.	Sheria ya Mafao ya Viongozi wa Kiasia	255
58.	Sheria ya Magereza	58
59.	Sheria ya Magonjwa ya Wanyama	156
60.	Sheria ya Mahakama na Matumizi ya Sheria	358
61.	Sheria ya Mahakama za Mahakimu	11
62.	Sheria ya Mahakama za Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi,	216
63.	Sheria ya Majadiliano ya Pamoja Katika Utumishi wa Umma	105
64.	Sheria ya Maji na Usafi wa Mazingira	272
65.	Sheria ya Makumbusho ya Taifa	281
66.	Sheria ya Mamlaka na Majukumu ya Kabidhi Wasii Mkuu	27
67.	Sheria ya Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania	157

68.	Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali	177
69.	Sheria ya Mamlaka ya Nchi ya Utajiri Asili na Mali Asilia za nchi	449
70.	Sheria ya Mapato ya Uhalifu	256
71.	Sheria ya Mapitio na Majadiliano ya Masharti Hasi Katika Mikataba ya Utajiri Asili na Mali Asilia	450
72.	Sheria ya Mashirika ya Maendeleo ya Wilaya	382
73.	Sheria ya Mashirika yasiyo ya Kiserikali	56
74.	Sheria ya Masoko la Mitaji na Dhamana	79
75.	Sheria ya Masuala ya Ofisi ya Rais	9
76.	Sheria ya Matamko ya Sheria za Kiislamu	375
77.	Sheria ya Mawakili	341
78.	Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta	306
79.	Sheria ya Mawaziri ya Utekelezaji wa Majukumu ya Uwaziri,	299
80.	Sheria ya Mazishi ya Viongozi wa Kitaifa	419
81.	Sheria ya Mfuko wa Elimu	412
82.	Sheria ya Mfuko wa Kuchochea Maendeleo ya Majimbo	96
83.	Sheria ya Mfuko wa Mawasiliano kwa wote (UCSAF)	422
84.	Sheria ya Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya	395
85.	Sheria ya Michezo ya Kubahatisha	41
86.	Sheria ya Mipango Miji	355
87.	Sheria ya Mirathi (Kwa Waasia) Wasio Wakristo	28
88.	Sheria ya Mishahara na Mafao ya Majaji	424
89.	Sheria ya Misitua	323
90.	Sheria ya Msaada wa Kisheria	21
91.	Sheria ya Mtoto	13
92.	Sheria ya Mwenendo wa Madai ya Serikali	5
93.	Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai	33
94.	Sheria ya Ndoa	29
95.	Sheria ya Optmetria	23
96.	Sheria ya Pasipoti na Hati za Kusafiria	42
97.	Sheria ya Petroli	392
98.	Sheria ya Probesheni	247
99.	Sheria ya Reli ya Tanzania na Zambia	143
100.	Sheria ya Serikali Mtandao	273
101.	Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Miji)	288
102.	Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka Za Wilaya)	287

103.	Sheria ya Shirika la Mawasiliano Tanzania	304
104.	Sheria ya Shirika la Nyumba la Taifa	295
105.	Sheria ya Shirika la Posta	303
106.	Sheria ya Shule za Udereva wa Vyombo vya Moto (Usajili)	163
107.	Sheria ya Sikukuu za Kitaifa	35
108.	Sheria ya Taasisi ya Bahari Dar es Salaam	253
109.	Sheria ya Taasisi ya Elimu Tanzania	142
110.	Sheria ya Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima	139
111.	Sheria ya Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo Tanzania	425
112.	Sheria ya Taasisi ya Magonjwa ya Binadamu (NIMR)	59
113.	Sheria ya Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete (JKCI)	
114.	Sheria ya Taasisi ya Saratani	86
115.	Sheria ya Taasisi ya Taifa ya Usafirishaji	187
116.	Sheria ya Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam	144
117.	Sheria ya Taasisi ya Ustawi wa Jamii	110
118.	Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania	280
119.	Sheria ya Tafsiri ya Alama za Taifa	10
120.	Sheria ya Tafsiri ya Sheria	1
121.	Sheria ya Taifa ya Mashtaka	430
122.	Sheria ya Taifa ya Uchaguzi	343
123.	Sheria ya Takwimu	351
124.	Sheria ya Taratibu za Uanzishaji wa Mikoa na Wilaya	397
125.	Sheria ya Tasnia ya Mifugo	262
126.	Sheria ya Tasnia ya Mkonge	30
127.	Sheria ya Tawala za Mikoa	97
128.	Sheria ya Tiba Asili na Tiba Mbadala	244
129.	Sheria ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	391
130.	Sheria ya Tume ya Jeshi la Polisi na Magereza	241
131.	Sheria ya Tume ya Kurekebisha Sheria	171
132.	Sheria ya Tume ya Sayansi na Teknolojia	266
133.	Sheria ya Tume ya Sayansi na Teknolojia Tanzania	226
134.	Sheria ya Tume ya Taifa ya UNESCO	433
135.	Sheria ya Tume ya Ukimwi Tanzania	379
136.	Sheria ya Tume ya Vyuo Vikuu	346
137.	Sheria ya Tume za Uchunguzi,	32
138.	Sheria ya Uchaguzi ya Serikali za Mitaa	292
139.	Sheria ya Uchawi	18
140.	Sheria ya Uchunguzi wa Kifo	24

141.	Sheria ya Udhamini wa Umma na (Mamlaka na Majukumu)	31
142.	Sheria ya Uendeshaji wa Bunge	115
143.	Sheria ya Ufilisi	25
144.	Sheria ya Ufuatiliaji Wahalifu Watoro	57
145.	Sheria ya Uhamiaji	54
146.	Sheria ya Uhamisho wa Mali zinazohamishika	210
147.	Sheria ya Uhamisho wa wafungwa	387
148.	Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori	283
149.	Sheria ya Uhujumu Uchumi	200
150.	Sheria ya Ukaguzi wa Umma	418
151.	Sheria ya Ukomo	89
152.	Sheria ya Umiliki wa Sehemu ya Jengo	416
153.	Sheria ya Ununuzi wa Umma	410
154.	Sheria ya Upangaji wa Matumizi ya Ardhi	116
155.	Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa	149
156.	Sheria ya Upimaji Ardhi	324
157.	Sheria ya Uraia	357
158.	Sheria ya Urejeshaji wahalifu	368
159.	Sheria ya Urekebu wa Sheria	4
160.	Sheria ya Usafiri Majini	165
161.	Sheria ya Usafiri wa Anga	80
162.	Sheria ya Usafirishaji wa Bidhaa kwa Njia ya Bahari	164
163.	Sheria ya Usajili na Utambuzi wa Watu	36
164.	Sheria ya Usajili wa Ardhi	334
165.	Sheria ya Usajili wa Makandarasi	235
166.	Sheria ya Usajili wa Nyaraka	117
167.	Sheria ya Usajili wa Rehani zinazohamishika	
168.	Sheria ya Usajili wa Vizazi na Vifo	108
169.	Sheria ya Usajili wa Wabunifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi	269
170.	Sheria ya Usajili wa Wahandisi	63
171.	Sheria ya Usajili wa Wataalam wa Afya ya Mazingira	428
172.	Sheria ya Usajili wa Wataalamu wa Mipango Miji	426
173.	Sheria ya Usajili Wataalamu wa Upimaji	270
174.	Sheria ya Usalama Barabarani	168
175.	Sheria ya Usambazaji Maji Safi na Usafi wa Mazingira	272
176.	Sheria ya Ushahidi	6
177.	Sheria ya Ushirikiano katika Makosa ya Jinai	254
178.	Sheria ya usimamizi Hospitali za watu Binafsi	151

179.	Sheria ya Usimamizi na Uendelezaji wa Uvuvi wa Bahari Kuu	388
180.	Sheria ya Usimamizi wa Kumbukumbu na Nyaraka	309
181.	Sheria ya Usimamizi wa Maafa.	242
182.	Sheria ya Usimamizi wa Rasilimali za Maji	331
183.	Sheria ya Usimamizi wa Uthibiti wa Silaha na Risasi	223
184.	Sheria ya Usimamizi ya Waasibu na Wakaguzi	286
185.	Sheria ya Ustawi wa Wanyama	154
186.	Sheria ya Usuluhishi	15
187.	Sheria ya Utafiri wa Wanyamapori Tanzania	260
188.	Sheria ya Utalii	65
189.	Sheria ya Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo	184
190.	Sheria ya Utaratibu wa Heshima kwa Waasisi wa Taifa	194
191.	Sheria ya Utawala wa Mahakama	237
192.	Sheria ya Utekelezaji wa Haki za Msingi na Wajibu	3
193.	Sheria ya Utekelezaji wa Hukumu ya Kigeni	8
194.	Sheria ya Utekelezaji wa Hukumu za Nchi Jirani	7
195.	Sheria ya Utekelezaji wa Majukumu ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	268
196.	Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathamini	138
197.	Sheria ya Uthibiti wa Bidhaa za Tumbaku	121
198.	Sheria ya Uthibitisho na Usimamizi wa Mirathi	352
199.	Sheria ya Utumishi wa Umma	298
200.	Sheria ya Utwaaji Ardhi	118
201.	Sheria ya Utwaaji na Urejeshaji wa Mashamba Vijijini	22
202.	Sheria ya Uvuvi	279
203.	Sheria ya Uwakala wa Meli Tanzania	415
204.	Sheria ya Uwekezaji wa Wadhamini	53
205.	Sheria ya Viapo na Matamko ya Kisheria	34
206.	Sheria ya Vivuko	173
207.	Sheria ya Vyama vya Siasa	258
208.	Sheria ya Vyuho Vikuu	346
209.	Sheria ya Waasisi wa Taifa	195
210.	Sheria ya Wakala wa Serikali	245
211.	Sheria ya Wakimbizi	37
212.	Sheria ya Wanataaluma wa Kemia	160
213.	Sheria ya Wataalamu wa Maabara ya Afya	48
214.	Sheria ya Utekelezaji wa Wito wa Mashahidi wa kigeni	67

KIAMBATISHO E**ORODHA YA SHERIA ZILIZOFANYIWA UREKEBU KWA HATUA YA USOMAJI WA AWALI KUANZIA JULAI, 2021 HADI MACHI, 2022**

S/N	CHAPTER	NAME
1.	416	The Unit Titles Act
2.	420	The Special Economic Zones Act
3.	421	The meat Industry Act
4.	422	The Universal Communications Services Access Act.
5.	423	The Anti-money Laundering Act
6.	425	The Law School of Tanzania Act
7.	427	The Fire and Rescue Force Act
8.	428	The Environmental Health Practitioners (Registration) Act.
9.	429	The Medical Radiology and Imaging Professionals Act
10.	430	The National Prosecutions Service Act
11.	431	The HIV and AIDS (Prevention and control) Act
12.	432	The Anti-Trafficking in persons Act
13.	433	The UNESCO National Commission Act.
14.	434	The Tanzania Livestock Research Institute Act
15.	435	The National Irrigation Act
16.	436	The Non-citizens (Employment Regulation Act
17.	437	The National Payment System Act
18.	438	Tax Administration Act
19.	439	The Budget Act
20.	440	The Referendum Act
21.	441	The National Youth Council Act
22.	442	The Electronic Transactions Act
23.	443	The Cybercrimes Act
24.	444	The One Stop Border Posts Act
25.	445	The Commodity Exchange Act
26.	446	The Whistleblower and Witness Protection Act
27.	447	The Tanzania Extractive Industries (Transparency and Accountability) Act
28.	448	The Teacher s' Service Commission Act
29.	449	The Natural Wealth and Resources (Permanent Sovereignty) Act

KIAMBATISHO E**ORODHA YA SHERIA ZILIZOFANYIWA UREKEBU KWA HATUA YA USOMAJI WA AWALI KUANZIA JULAI, 2021 HADI MACHI, 2022**

S/N	CHAPTER	NAME
30.	450	The Natural Wealth and Resources Contracts (Review and Re-negotiation of Unconscionable Terms) Act
31.	82	The Vocational Education and Training Act
32.	93	The Mwalimu Nyerere Memorial Academy Act
33.	102	The Tanzania Library Services Act
34.	107	The National Examinations Council of Tanzania Act
35.	129	The National Council for Technical Education Act
36.	139	The Institute of Adult Education Act
37.	142	The Tanzania Institute of Education Act
38.	144	The Dar- Es –Salaam Institute of Technology Act
39.	178	The Higher Education Students Loans Board Act
40.	188	The Atomic Energy Act
41.	226	The Tanzania Commissioner for Science and Technology Act
42.	314	The Tanzania Teachers' Professional Board Act
43.	346	The Universities Act
44.	352	The Education Act
45.	412	The Education Fund Act
46.	433	The UNESCO National Commission Act.

MAENDELEO YA RASILIMALIWATU 2021/2022

FUNGU TAASI SI	AJIR A MPYA A	KUTHIBITI SHWA KAZINI	KUPANDISHWA CHEO	UTEUZI	MAFUNZO	KUSIMAMI SHWA KAZI	KUACHISHWA KAZI	KUACHA KAZI	KUREJESHWA KAZINI	KUSTA AFISH WA KWA MASLA HI YA UMMA
12	0	0	1	1	10	0	0	0	0	0
16	21	2	0	1	19	0	0	0	0	0
19	23	8	0	0	13	0	0	0	0	0
35	4	1	19	0	258	0	0	0	0	0
40	45	199	0	25	1099	3	5	3	9	7
41	1	0	2	2	0	0	0	0	0	0
55	5	0	0	1	23	0	0	0	0	0
59	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0
IJA	2	1	36	1	70	0	0	0	0	0
LST	0	0	9	0	20	0	0	0	0	0
RITA	0	67	3	3	47	2	0	0	2	0
JUMLA KUU	101	278	70	34	1579	5	5	3	11	7

KIAMBATISHO G

**MCHANGANUO WA BAJETI NA FEDHA ZILIZOPOKELEWA ZA MIRADI YA MAENDELEO KUANZIA
JULAI, 2021 HADI MACHI 2022**

Fungu	Bajeti iliyoidhinishwa kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022				Fedha zilizopokelewa hadi Machi, 2022			
	Miradi ya Maendeleo		Jumla	Miradi ya Maendeleo		Jumla		
	Ndani	Nje		Ndani	Nje			
16-Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	1,000,000,000	-	1,000,000,000	-	-	-		
35-Ofisi ya Taifa ya Mashtaka	3,000,000,000	993,616,000	3,993,616,000	214,155,912.00	84,000,000.00	298,155,912.00		
40-Mfuko wa Mahakama	39,100,000,000	1,090,000,000	40,190,000,000	21,492,475,322.90	23,133,893,261.54	44,626,368,584.44		
41-Wizara ya Katiba na Sheria	1,000,000,000	6,358,598,000	7,358,598,000	429,125,000.00	4,002,354,217.00	4,431,479,217.00		
55-Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	-	373,616,000	373,616,000	-	260,079,091.00	260,079,091.00		
Jumla	44,100,000,000	8,815,830,000	52,915,830,000	22,135,756,234.90	27,480,326,569.54	49,616,082,804.44		

KIAMBATISHO H

MCHANGANUO WA BAJETI ILIYOIDHINISHWA NA KIASI CHA FEDHA ZILIZOPOKELEWA NA WIZARA NA TAASISI HADI MACHI, 2022

MCHANGANUO WA BAJETI ILIYOIDHINISHWA NA KIASI CHA FEDHA ZILIZOPOKELEWA NA WIZARA NA TAASISI HADI MACHI, 2022										
Fungu	Bajeti iliyoidhinishwa kwa Mwaka 2021/2022					Fedha zilizopokelewa hadi Machi, 2022				
	Mishahara	Matumizi Mengineyo	Miradi ya Maendeleo		Jumla	Mishahara	Matumizi Mengineyo	Miradi ya Maendeleo		Jumla
			Ndani	Nje				Ndani	Nje	
12-Tume ya Utumishi wa Mahakama	420,191,000.00	2,700,000,000.00	-	-	3,120,191,000.00	297,394,730.26	1,925,392,500.00	-	-	2,222,787,230.26
16-Ofisi ya Mwanasherha Mkuu wa Serikali	2,650,210,000.00	5,022,981,000.00	1,000,000,000.00	-	8,673,191,000.00	1,933,307,000.00	3,324,786,212.44	-	-	5,258,093,212.44
19-Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali	2,658,329,000.00	9,473,018,000.00	-	-	12,131,347,000.00	1,410,702,307.65	7,205,068,823.98	-	-	8,615,771,131.63
35-Ofisi ya Taifa ya Mashitaka	9,199,868,000.00	12,068,944,000.00	3,000,000,000.00	993,616,000.00	25,262,428,000.00	7,446,962,412.20	15,568,101,031.00	214,155,912.00	84,000,000.00	23,313,219,355.20
40-Mfuko wa Mahakama	55,264,477,000.00	57,774,382,000.00	39,100,000,000.00	1,090,000,000.00	153,228,859,000.00	45,246,273,055.13	43,754,226,949.97	21,492,475,322.90	23,133,893,261.54	133,626,868,569.54
41-Wizara ya Katiba na Sheria	6,089,479,000.00	5,865,271,000.00	1,000,000,000.00	6,358,598,000.00	19,313,348,000.00	4,491,024,764.03	4,875,315,587.41	429,125,000.00	4,002,354,217.00	13,797,819,568.44
55-Tume ya Heki za Binadamu na Utawala Bora	2,495,556,000.00	3,850,280,000.00	-	373,616,000.00	6,719,452,000.00	1,762,074,968.00	2,829,482,951.00	-	260,079,091.00	4,851,637,010.00
59-Tume ya Kurekebisha Sheria	820,920,000.00	2,424,009,000.00	-	-	3,244,929,000.00	542,226,000.00	1,887,137,774.79	-	-	2,429,363,774.79
Jumla	79,589,030,000.00	99,178,885,000.00	44,100,000,000.00	8,815,830,000.00	231,693,745,000.00	63,129,965,237.27	81,369,511,830.59	22,135,756,234.90	27,480,326,569.54	194,115,559,872.30